

Alexandra Budu

Gavriil Musicescu

între tradiție și inovație

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Alexandra Budu

**Gavriil Musicescu
între tradiție și inovație**

Presa Universitară Clujeană

2020

Referenți științifici:

Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu

Prof. univ. dr. Elena Chircev

ISBN 978-606-37-0758-2

© 2020 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Georgia Moraru

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presă Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./Fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

CUPRINS

Listă de abrevieri	5
Introducere	7
Capitolul I	
Contextul muzical intern al vremii	15
1.1. ȘCOALA MUZICALĂ ROMÂNEASCĂ	15
1.1.1. Muzica laică.....	15
1.1.2. Reforma hrisantică în România și evoluția muzicii psaltice de tradiție bizantină	20
1.1.3. Introducerea notației liniare și apariția ansamblurilor corale religioase.....	28
Capitolul II	
Repere biografice	33
2.1. Viața.....	33
2.2. Studiile.....	56
Capitolul III	
Activitatea dirijorală.....	73
3.1. Activitatea muzicală a lui Gavriil Musicescu la Izmail.....	73
3.2. Corul mitropolitan din Iași.....	79
3.3. Coruri și orchestre îndrumate de Gavriil Musicescu.....	150
3.4. Concepția inovatoare a lui Musicescu asupra corurilor și artei dirijorale din România reflectată în studii și articole	155
Capitolul IV	
Activitatea didactică și publicistică.....	165
4.1. Concepția inovatoare despre muzică a lui Gavriil Musicescu reflectată în conferințe și articole.....	165
4.2. Gavriil Musicescu – profesor și director al Conservatorului ieșean	176

Capitolul V

Opera	193
5.1. Creația religioasă corală	194
5.2. Activitatea de transcriere	214
5.2.1. Primele încercări de transcriere din notație neumatică în notație liniară.....	215
5.2.2. Gavriil Musicescu și teoria glasurilor în notație liniară.....	219
5.2.3. Metoda de lucru.....	227
5.2.4. Opera lui Macarie Ieromonahul în transcrierea lui Gavriil Musicescu.....	231
5.2.5. Elemente de inovație în transcrierile lui G. Musicescu.....	252
5.2.6. Întâmpinare la raportul comisiei Sfântului Sinod	254
5.3. Creația corală populară	264
Concluzii	273
Bibliografie	277
Anexe.....	295

Introducere

Gavriil Musicescu a rămas în istoria muzicii românești ca fondatorul primului cor mixt – cel al Catedralei Mitropolitane din Iași. Puțini sunt, însă, cei care cunosc celelalte ramuri ale activității sale, iar despre activitatea sa de fondator și dirijor de cor nu se cunosc toate detaliile. Nu am putea totuși să vorbim despre Musicescu fără a menționa activitatea sa de pedagog sau de compozitor și chiar mai puțin cunoscuta activitate de folclorist și teolog misionar. Am face o nedreptate memoriei lui dacă nu am aborda toate aceste subiecte în complexitatea lor, în special cel din urmă. S-a vorbit de multe ori despre influența rusească – incontestabilă de altfel – din creația lui Musicescu, dar credem că este timpul să facem o analiză mai amănunțită pentru a putea afirma cu exactitate cât din opera sa a fost de influență rusească. Nu credem că lucrările sale ar mai fi atât de des interpretate dacă nu s-ar potrivi sufletului românului, dacă nu ar fi construite pe filonul tradițional, pe care el însuși l-a îndrăgit atât de mult. Compozițiile lui, de la sfârșitul veacului al XIX-lea, fac parte în continuare din repertoriul multor coruri, care aspiră la faima pe care a avut-o corul mitropolitan din acea vreme.

Personalitatea lui Gavriil Musicescu a fost una deosebit de complexă și totodată fascinantă prin puterea de muncă, prin curaj, dar mai ales prin dragostea pentru muzică. Și cum oriunde există puțin talent, munca trebuie să fie înmiit mai multă, dorim să scoatem la lumină, să „scuturăm de praful timpului” documentele ce stau uitate în arhive și să îi dedicăm lui Gavriil Musicescu o monografie complexă, demnă de cel care, prin munca sa atât de vastă în domeniul muzicii, trăiește în continuare în conștiința tuturor.

Lucrarea este structurată în cinci capitole care urmăresc detaliat diversele ramuri ale activității lui Musicescu în plan muzical.

Capitolul I prezintă contextul muzical intern al vremii. Cunoașterea acestui context este necesară pentru a putea înțelege mai bine opera lui Musicescu, progresul culturii muzicale în perioada în care acesta a activat. Școlile naționale erau în plin avânt atunci în întreaga Europă, toate țările

fiind dornice să își afirme specificul național, chiar dacă până atunci nu avuseseră producții muzicale remarcabile. Dominația puternică instaurată de Wagner pe de o parte și de veriști pe de alta avea să se încheie, iar națiunile Europei aveau un tezaur extrem de valoros la dispoziție pentru a înlocui cu succes autoritatea germană și italiană în domeniul muzical. Fiecare popor european își aducea contribuția sa la dezvoltarea culturii muzicale, nu doar prin citatul muzical, ci și prin teme abordate, în care se regăseau cu mai multă ușurință, deschizând astfel accesul unui public mai larg, care putea rezona acum cu operele marilor compozitori naționali.

În România, notația guidonică și muzica armonică abia fuseseră introduse și câștigau teren cu fiecare zi. De asemenea, muzica religioasă de tradiție bizantină abia trecuse prin focul purificator al reformei hrisantice la nivel european pentru a întâmpina noi dificultăți pe teritoriul țării noastre. La aproape 50 de ani de la opera monumentală a lui Macarie Ieromonahul arta muzicală psaltică de tradiție bizantină era considerată desuetă, un simbol a tot ceea ce era învechit și retrograd în domeniul cultural românesc, școlile de psaltichie erau tot mai puține, iar dascălii erau tot mai prost plătiți. Această situație, dublată și de dorința de înlocuire a psalticii cu muzica vocală, care era tot mai agreată prin corurile care se înființau peste tot în țară, a culminat cu reforma lui Cuza. În acest context, activitatea lui Musicescu prinde contur, împletind elementele tradiționale ale muzicii românești, fie ea religioasă sau laică, cu ideile sale inovatoare prin care dorea să contribuie la progresul culturii muzicale de la noi din țară.

Capitolul II prezintă o serie de repere biografice: viața și studiile marelui muzician ieșean. Provenind dintr-un mediu iubitor de muzică, Musicescu s-a remarcat de mic și și-a cultivat talentul cu care a fost înzestrat de la natură. Acest talent a fost dezvoltat printr-o muncă asiduă, prin studii la Seminarul din Socola, Huși, la Conservatorul din Iași, iar apoi peste hotare, la Capela Imperială și la Conservatorul din Sankt Petersburg. Agilitatea sa, capacitatea de a reține repede noile cunoștințe, seriozitatea, perseverența l-au ajutat să realizeze mereu ceea ce și-a propus, de cele mai multe ori în cel mai scurt timp posibil. Spre exemplu, la Sankt Petersburg a reușit să finalizeze cursurile în numai un an. Din perspectiva creației și a armonizării modale pe care Musicescu a deprins-o în Rusia, studiile sale

acolo au fost hotărâtoare pentru complexitatea fenomenului pe care l-a declanșat la nivel național: armonizarea folclorului pe principii modale.

Ca multe dintre figurile reprezentative ale culturii românești, Musicescu nu a avut o viață ușoară din punct de vedere financiar. Familia sa numeroasă, boala soției și a fiicei sale Sonia au redus considerabil bugetul familiei care nu își permitea nici măcar luxul unui concediu în altă parte decât la rudele din alte localități.

Deși s-a stins în plină activitate creatoare, la numai 56 de ani, Musicescu a dus o viață foarte bogată, închinată aproape în exclusivitate artei muzicale, cu un program zilnic ce depășea 12 ore de activitate didactică și creatoare. Din întreaga sa corespondență Musicescu ne apare ca un om tenace, un profesionist desăvârșit și un adevărat trăitor al ortodoxiei, fapt caracteristic pentru întreaga sa creație. Gavriil Musicescu nu a putut și nu a dorit niciodată să despartă viața personală de cele două mari axe care i-au guvernat existența: ortodoxia și neamul românesc. Înțelegerea acestor aspecte definitorii ale vieții lui Musicescu ne vor conduce și spre înțelegerea întregii sale opere.

Capitoul III îl prezintă pe Musicescu în calitate de dirijor. Și-a început cariera la pupitrul corului din Ismail, după ce a obținut cu mare greutate postul de profesor de muzică vocală al Seminarului. În timpul studiilor efectuate la Sankt Petersburg a primit oferte de la coruri cu prestigiu din Rusia, dar a refuzat pentru a veni la Iași unde a dirijat corul Catedralei Mitropolitane vreme aproape treizeci de ani. Totodată s-a ocupat și de celelalte coruri din Iași, în special de cel de la biserica Sf. Spiridon. Tot el este responsabil și pentru înființarea orchestrei Conservatorului din Iași în scopul încurajării progresului artistic al elevilor. Tehnica dirijorală folosită de Musicescu ne-a parvenit prin intermediul câtorva dintre foștii lui coriști care au descris în cuvinte sumare atitudinea sa în timpul repetițiilor sau al reprezentațiilor corului. Toată presa vremii apreciază corul mitropolitan ca fiind cel mai bun din țară, cunoscut peste hotare, corul cu cea mai frumoasă și sensibilă interpretare, capabil să rivalizeze cu coruri renumite de peste hotare. Cu ajutorul unei discipline de fier și a lecțiilor de teorie și armonie, Musicescu și-a transformat ansamblul în etalonul estetic al ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea. Cu ajutorul

acestui cor Musicescu a efectuat mai multe turnee în țară și peste hotare, prin intermediul cărora el dorea să promoveze credința ortodoxă și dragostea de neamul românesc. Până la primele reprezentații oferite de corul mitropolitan din Iași, concertele oferite de astfel de grupuri erau total neobișnuite, dar Musicescu a fost excepțional prin tot ceea ce a făcut, astfel încât îl putem considera și inițiatorul acestui fel de manifestări. După debut, cuvintele adresate corului și dirijorului au fost numai de laudă, ceea ce înseamnă că gradul de performanță atins era unul deosebit de ridicat.

În calitate de inovator al tuturor direcțiilor muzicale pe care s-a axat, Musicescu nu a lăsat ramura corală mai prejos și a luptat pentru introducerea vocilor feminine în cor, o reușită care a condus la o îmbunătățire a producțiilor corale. De asemenea, concepția potrivit căreia toți coriștii trebuiau să aibă cunoștințe minime de teorie, armonie și istoria muzicii a contribuit în mod decisiv la succesul pe care l-a avut corul mitropolitan atât timp cât a cântat sub bagheta lui Musicescu.

Capitolul IV tratează despre activitatea pedagogică a lui Musicescu, fie în calitate de profesor de armonie, director al Conservatorului din Iași sau ca profesor la diferite școli și asociații. Musicescu nu era numai un dirijor înnăscut, ci și un pedagog înnăscut, care și-a transmis ideile inovatoare cu multă pricepere elevilor săi, dintre care cei mai cunoscuți sunt Ion Vidu, Timotei Popovici sau Alexandru Zirra. Astfel, Musicescu s-a prezentat întotdeauna ca un profesor sever, care punea accent pe înțelegerea logică a noțiunilor, pe trăirea efectivă a ceea ce profesa. Totodată, Musicescu și-a expus aceste idei pe care le transmitea elevilor săi și care reprezentau crezul său artistic și publicului larg, prin intermediul unor conferințe sau articole publicate în ziarele vremii. Printre rânduri, citim despre un muzician pasionat, dornic să contribuie prin munca sa la dezvoltarea culturii muzicale naționale, un teolog deosebit care căuta prin intermediul artei pe care o stăpânea până la desăvârșire să promoveze credința ortodoxă. Totodată, Musicescu a conștientizat faptul că pentru ca arta muzicală să cunoască o perioadă de înflorire este necesară și instruirea publicului, nu doar a celor care oferă producțiile muzicale. În acest sens el a inițiat o serie de conferințe-audiții prin care își propunea să introducă publicului o serie de noțiuni elementare din istoria muzicii concomitent cu

reprezentării vocal-instrumentale oferite de profesorii și elevii Conservatorului. Este primul demers cunoscut până astăzi de instruire a publicului și dovedește viziunea de care a dat dovadă Musicescu și amploarea pe care dorea să o imprime fenomenului artistic muzical de la noi din țară.

Capitolul V prezintă mai detaliat creația muzicală a compozitorului ieșean, împărțită pe secțiuni: muzica religioasă corală, transcrierile de muzică psaltică, armonizările folclorice. Particularitățile stilului lui Musicescu l-au făcut apreciat și recunoscut drept compozitor de valoare nu doar pe teritoriul țării noastre, ci și în străinătate prin obținerea de medalii la Expoziția Internațională de la Paris sau prin faptul că piesele sale erau interpretate de corurile marilor capitale europene. Direcțiile multiple deschise de Musicescu în toate cele trei categorii de muzică îl prezintă ca pe cea mai mare personalitate muzicală din România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Musicescu a știut să treacă cu măiestrie de la stilul grandios al partiturilor scrise pentru 7 și 8 voci cu acompaniament de pian la transcrierile de muzică psaltică și chiar la armonizări de piese religioase de tradiție bizantină fără să știrbească din frumusețea niciuneia.

Deși cea mai cunoscută parte din activitatea sa este cea de compunere a unui repertoriu variat destinat Sfintei Liturghii, precum și concertele sale care i-au atras acuzații de filorusism din partea contestatarilor săi, considerăm că lucrarea sa de transcriere a repertoriului psaltic de tradiție bizantină este deosebită și trecută de cele mai multe ori cu vederea. Alături de Grigore I. Gheorghiu și de Gheorghe Dima-Iași, Musicescu a transcris după Macarie Ieromonahul cântările de la vecernie și utrenie pe cele opt glasuri, tipărind pentru fiecare câte un volum individual. Tot lor le aparține și volumul de *Catavasii* precum și cel care cuprinde *Axioane*. Deși blamat la acea vreme și muștrat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Musicescu a contribuit decisiv la ideea de uniformizare a cântărilor bisericești și, după o scurtă analiză, se poate observa că lucrările celor trei profesori ieșeni au constituit un consistent punct de plecare în lucrarea de uniformizare desfășurată cu o jumătate de secol mai târziu în Biserica Ortodoxă Română.

Nu în ultimul rând, armonizările folclorice ale lui Musicescu rămân un important punct de referință în creația corală românească, el fiind pri-

mul care a armonizat modal folclorul românesc. Lucrările sale au fost apreciate și peste hotare, au fost premiate la Expoziția internațională de la Paris și au constituit punctul de atracție al tuturor concertelor oferite de corul mitropolitan din Iași, aducând bucurie în inimile românilor de pretutindeni.

Deși mai există unele lucrări destinate în exclusivitate lui Musicescu, ne dorim ca prin intermediul acestei lucrări urmărim următoarele obiective:

- să actualizăm informația deja existentă cu privire la viața și activitatea compozitorului, aducând unele clarificări prin intermediul documentelor de arhivă;
- să prezentăm personalitatea lui Musicescu în toată complexitatea sa;
- să facem o analiză a celor mai importante și reprezentative lucrări din creația lui Gavriil Musicescu;
- să evidențiem stilul Musicescu în creațiile sale;
- să demonstrăm importanța operei lui Gavriil Musicescu atât pentru contemporaneitate, cât și pentru posteritate, în țară și chiar în afara granițelor țării.

În vederea atingerii acestor obiective, pe tot parcursul cercetării am luat contact nemijlocit cu documente originale ce se regăsesc în fondul Arhivelor Naționale Române, filialele din Iași, București, Vaslui, în Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei precum și în fondul de manuscrise de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași și Biblioteca Academiei Române, filiala București. De asemenea, am consultat un număr mare de ziare și reviste din perioada în care a trăit și activat Gavriil Musicescu, de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași și Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Toate materialele descoperite în sursele menționate au fost integrate în cadrul lucrării de față în vederea argumentării din surse autorizate a ideilor și ipotezelor cu privire la viața și activitatea lui Musicescu. Ele constituie un material valoros și esențial în ceea ce privește elementul de noutate pe care lucrarea de față își propune să îl aducă, deoarece ni-l prezintă pe Gavriil Musicescu – omul și muzicianul așa cum a fost el în realitate, fără cosmetizări inutile.

Realitatea muzicală contemporană ne prezintă tot mai mulți tineri interesați de muzica religioasă corală. Aproape fiecare parohie are un mic

grup care dorește să înfrumusețeze serviciul divin cu muzică polifonică. Majoritatea acestor coruri se folosesc de creația lui Musicescu în alcătuirea repertoriului lor pentru serviciul divin sau pentru a susține concerte cu diverse ocazii. Pe lângă piesele cu caracter religios, formațiile corale, în special cele care se prezintă în fața comunităților de români din afara granițelor țării, includ în repertoriul lor piesele cu caracter folcloric armonizate de Gavriil Musicescu. El este autoritatea în domeniu în ceea ce privește organizarea corului mixt, dar și pregătirea membrilor acestuia. În sprijinul acestei afirmații există mărturii cu privire la desfășurarea repetițiilor pe care Musicescu le-a desfășurat cu corul Catedralei din Iași, analize ale artei sale dirijorale și, nu în ultimul rând, succesul de care s-a bucurat corul lui Musicescu oriunde a concertat în țară sau în străinătate, primind nenumărate complimente chiar din partea unor dirijori de cor consacrați, de talie internațională. De aceea credem că este necesar să cunoaștem personalitatea, dar mai ales munca și eforturile depuse în acest sens de acest mare muzician, de al cărui nume se leagă atât de multe aspecte ale vieții muzicale românești.

În elaborarea acestei teze de doctorat m-am bucurat de sprijinul și îndrumarea părintelui Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu căruia doresc să îi mulțumesc pentru toată susținerea. De asemenea, mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat pe tot parcursul elaborării tezei de doctorat, în special personalului de la Arhivele Naționale, filialele Iași, Vaslui, București, precum și personalului de la Biblioteca Centrală Universitară Iași și de la Biblioteca Academiei Române București.

Capitolul II

Repere biografice

Gavriil Musicescu a fost o personalitate de o complexitate deosebită, foarte greu de rezumat în cuvinte. Datorită faptului că multe dintre documente nu s-au mai păstrat până astăzi este și mai greu să evaluăm influența pe care a avut-o în epocă, efectele reale ale muncii sale sub toate aspectele domeniului muzical: componistic, dirijoral, muzicologic. Din această cauză vom prezenta în prima parte a acestui capitol câteva repere strict biografice, dedicând a doua parte studiilor efectuate în diverse instituții de învățământ din țară și străinătate, pentru ca în capitolele următoare să ne concentrăm pe fiecare activitate în parte.

2.1. Viața⁴²

Gavriil Musicescu s-a născut la 20 martie 1847⁴³ la Izmail⁴⁴ (Ucraina de astăzi). Data nașterii sale a constituit un motiv de controverse, alimentate și

---

⁴² În cadrul acestui subcapitol vom prezenta în linii mari principalele repere din viața lui Gavriil Musicescu, inclusiv cele care sunt legate de cariera sa, urmând ca în capitolele următoare să dezvoltăm cele mai importante aspecte ale activității sale în domeniul muzical.

⁴³ Această dată de naștere este furnizată de majoritatea covârșitoare a cercetătorilor, între care menționăm: George Breazu, *Gavriil Musicescu*, Ed. muzicală, București, 1962, p. 21; Titus Cerne, „Gavriil Musicescu”, în *Arta*, An III (1894), Nr. 3, p. 33; Titus Moisesu, „Gavriil Musicescu – 150 de ani de la naștere”, în *Muzica*, An VIII (1997), Nr. 2 (30), p. 107; drd. Nicu Moldoveanu, „Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin până la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *Studii Teologice*, An XIX (1967), p. 517; Diac. Prof. Marin Velea, „Începuturile muzicii corale românești, laice și bisericești”, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XCVIII (1980), Nr. 1-2, p. 233; Pr. Nae Popescu, „Gavriil Musicescu”, în *Muzică și poezie*, An I (1936), Nr. 7, p. 8; Viorel Cosma, „Musicescu și muzica rusă”, în *Veac nou*, An XIII (1957), Nr. 12, p. 2; Sabin Drăgoi, „Gavril Musicescu, un discipol al marilor compozitori ruși”, în *Veac nou*, An IX (1953), Nr. 103, p. 2; A. D. Atanasiu, „Gavril Musicescu”, în *Asociațiunea Generală a Artiștilor din Iași*, an 1904, Nr. 3, p. 3; F. Nicolescu, „Un înaintaș de seamă al muzicii noastre”, în *România liberă*, An XI, Nr. 2874, 26 dec. 1953, p. 3; Pr. Alexandrel Barnea, *Muzica bisericească în Moldova secolului al XX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009, p. 149; Magistrand Ioan Stănculescu, „Gavril Musicescu precursor al transcrierii muzicii psaltice pe notație liniară”, în *Glasul Bisericii*,

de faptul că după 1950, când au început să apară majoritatea articolelor despre marele compozitor (cele mai multe cu caracter omagial cu ocazia comemorării morții sau nașterii sale), orașul Izmail nu mai făcea parte din teritoriul țării noastre, iar accesul la documentele din arhive a devenit tot mai anevoios cu trecerea timpului. Astfel, există și unii cercetători care prezintă în articolele lor altă dată de naștere decât cea consacrată. Este cazul preotului Ovid Constantinescu, care afirmă în articolul său „Gavriil Musicescu” din revista *Glasul Bisericii*⁴⁵ că renumitul compozitor s-a născut la 20 martie 1848⁴⁶. Acest fapt este, însă, infirmat de Musicescu însuși într-una din scrisorile adresate prietenului și cumătrului său, Vasile Mandinescu, la data de 19 martie 1894, în care afirmă că urmează să împlinească vârsta de 47 de ani⁴⁷.

În ceea ce privește ziua nașterii, la toți cercetătorii se regăsește aceeași dată – 20 martie – cu o singură excepție: Mih. Gr. Poslușnicu. Acesta afirmă că Musicescu s-a născut la 28 martie 1847⁴⁸. Dacă ne-am ghida după afirmația lui Musicescu din scrisoarea menționată anterior, ziua sa de naștere era 26 martie, căci el îi scrie prietenului său: „sâmbătă, 26 martie, ziua numelui meu și când împlinesc 47 ani, vine în Iași”⁴⁹. Având în vedere faptul că scrisoarea este datată 19 martie, dacă Musicescu ar fi fost născut pe 20 martie, atunci ar fi trebuit să existe o mențiune în acest sens, dar din

---

An XX (1961), Nr. 5-6, p. 420; R. Dumitrescu, „Un mare înaintaș al muzicii noastre”, în *Viața capitalei*, An IV, Nr. 1424, 25 decembrie 1953, p. 3; Constantin Bugeanu, „Gavril Muzicescu – înaintaș de seamă al muzicii românești”, în *Scânteia tineretului*, An IX, Nr. 1454, vineri, 25 decembrie 1953, p. 1.

⁴⁴ Deși în majoritatea studiilor și articolelor, numele orașului natal al lui Musicescu folosește grafia cu „s”, vom folosi în cadrul acestei teze grafia cu „z” deoarece așa apare în toate hărțile contemporane.

⁴⁵ Pr. Ovid Constantinescu, „Gavriil Musicescu”, în *Glasul Bisericii*, An XII (1954), Nr. 1-2, p. 94.

⁴⁶ Nu este exclus ca aceasta să fie o greșeală întâmplătoare, deoarece articolul în cauză mai conține și alte greșeli în ceea ce privește anii. De asemenea, nici una dintre datele biografice prezentate nu este susținută pe baza unor note de subsol.

⁴⁷ Textul scrisorii se regăsește la Paul Mihail, „Viața și opera lui G. Musicescu oglindită în scrisorile anilor 1871 – 1899”, partea a II-a, în *Studii muzicologice*, An 1957, Nr. 4, p. 122.

⁴⁸ Mih. Gr. Poslușnicu, *Gavriil Musicescu. Viața și opera sa musicală*, Editura „Cartea Românească”, p. 9. Este posibil ca și în broșura tipărită de Poslușnicu să se fi strecurat greșeli deoarece data de 28 martie figurează în titlu, dar în corpul de text apare tot data de 20 martie.

⁴⁹ Paul Mihail, *op. cit.*

fragmentul redat mai sus reiese că muzicianul considera ziua de 26 martie ca fiind zi de naștere. Având, însă, în vedere că pentru moment nu avem cunoștință de existența actului său de naștere (nu există nici o dovadă fotografică în acest sens) și că diferența de date în ceea ce privește ziua (căci pentru anul nașterii nu există dubii) nu este semnificativă, considerăm că până la descoperirea unui act oficial, putem accepta fără nici un fel de rezerve data de 20 martie ca dată a nașterii lui Gavriil Musicescu.

Tot această dată de naștere o consideră și George Breazul, care a solicitat profesorului N. N. Mihailov de la Conservatorul de muzică din Kiev informații cu privire la marele muzician român. În răspunsul primit, se precizează că în Arhiva orașului Izmail, în fondul bisericii Sf. Nicolae, registrul de nou-născuți, figurează la data de 20 martie Muzîcenco Gavriil Vaculovici, fiul lui Muzîcenco Vacul Onisimovici și a Muzîcenco Varvara Danilovna, părinții fiind mici burghezi din Izmail. Această ultimă precizare în legătură cu ocupația părinților a determinat o altă serie de controverse. Acestea sunt generate tot de lipsa unor documente oficiale și pentru moment trebuie să acceptăm variantele prezentate anterior de către alți cercetători⁵⁰. Prima este cea menționată aici, cum că părinții lui ar fi fost mici burghezi. În articolele apărute după 1950, probabil din dorința de a-l face pe Musicescu plăcut noii conduceri și Partidului Comunist, se spune că părinții lui Musicescu erau țărani, având prin urmare o origine sănătoasă⁵¹. Totuși, dacă ținem cont de afirmația lui Gheorghe I. Moisescu⁵², potrivit căruia mama lui Musicescu era fiică de preot, știind totodată că preoții erau printre puținii cunoscători de carte în acea vreme, considerăm că este puțin hazardată afirmația că părinții lui Musicescu erau țărani. Aceste inadver-

---

⁵⁰ La Arhivele Statului din Iași primele documente în care apare menționat Gavriil Musicescu sunt cataloagele Școlii de Artă și declamațiune din Iași. Nici la Arhivele Naționale din București nu am regăsit nici un document din care să rezulte cu exactitate data nașterii lui Musicescu sau orice fel de date despre familia acestuia.

⁵¹ A se vedea în acest sens: Pr. Ovid Constantinescu, *op. cit.*; Magistrand Ioan Stănculescu, *op. cit.*; R. Dumitrescu, *op. cit.*; Viorel Cosma, *op. cit.*; Sabin Drăgoi, *op. cit.*; Pr. Ștefan Verdeș, „Gavriil Musicescu, 125 de ani de la nașterea marelui muzician”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, An XLVIII (1972), Nr. 3-4, p. 217.

⁵² Diac. Prof. Gh. I. Moisescu, „O jumătate de veac de la moartea lui Gavriil Musicescu”, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LXXII (1954), Nr. 1, p. 45.

tențe sunt remarcate și de către Constantin C. Angelescu, care identifică un act publicat în *Monitorul Oficial al lor Unite Române*, la 9 ianuarie 1865, p. 19 care prezintă numele și adresele elevilor care au absolvit la Seminarul din Huși⁵³. În acel an, printre cei 14 elevi care au absolvit clasa a IV-a, se numără și „Musicescu Gavriil, fiul ciobotarului Vucol din poliția Ismail, districtul Ismail”. Angelescu este de părere că „întrucât, la 1860, când a fost primit printre elevii Seminarului di Huși, Gavriil Musicescu era în vârstă de 13 ani, el n-a putut să fie înscris decât pe baza unei petiții a tatălui său, în care, firește, acesta a indicat și profesia sa”⁵⁴. Așadar, datele prezentate de *Monitorul Oficial* prezintă un grad ridicat de credibilitate, mai ales că vorbim despre o sursă oficială și nu despre una particulară, cum sunt scrisorile sau articole ce redau informații transmise pe cale orală.

În afară de aceste date nu se știe nimic despre familia lui Musicescu. În corespondența sa cu Vasile Mandinescu apare menționat o singură dată un frate căruia Mandinescu i-a împrumutat o sumă de bani, iar Musicescu i-o restituie cu prilejul unei scrisori din 5 octombrie 1879⁵⁵. Despre copilul Musicescu nu se cunosc date exacte. Se știe că era un „copil vioi, ager la minte și voinic”⁵⁶. Cel mai probabil a urmat cursurile școlii primare în orașul natal. Gr. Poslușnicu, iar de la el mulți alții ulterior⁵⁷, aprecia că Musicescu s-a distins de mic copil „prin deosebitele sale calități muzicale și prin frumoasa sa voce de *Alto*”⁵⁸. Se pare că dragostea pentru muzică i-a fost inspirată de către tatăl său care „cânta frumos melodii populare ucrainene și moldovenești, pe care micul Gavriil le asculta cu luare aminte

---

⁵³ A se vedea în acest sens Constantin C. Angelescu, „Contribuții la biografia lui Gavriil Musicescu”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, An LVI (1980), Nr. 1-2, p. 146.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Scrisoarea se află la BCU Iași sub cota ARH 38(2) și începe astfel: „Domnule Mandinescu! Vă rog să mă ertați că nu V-am trimis până acum datoria fratelui meu. I’ați făcut un mare bine, pentru care vă sunt și eu recunoscătoriu. Eu i’am fost trimis tocmai suma aceasta la București, dar el plecase deja, în cât mi s’a ‘napoiat banii’.

⁵⁶ L. Ascionova *Gavriil Musicescu, viața și opera*, Editura de stat „Cartea moldovenească”, Chișinău, 1960, p. 5, originalul în limba română cu caractere chirilice.

⁵⁷ Aproape toți cei citați anterior preiau de la Poslușnicu aprecierile cu privire la calitățile vocale ale micului Gavriil.

⁵⁸ Mih. Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 10.

și dragoste”⁵⁹. În mod firesc, piesele pe care copilul Gavriil Musicescu le auzea în familie, le învăța și apoi le cânta el însuși: „băiatul avea o voce frumoasă și-i plăcea să cânte cântecele auzite de la tatăl său. Pe lângă aceasta mai cânta și la strună”⁶⁰. De asemenea, există afirmații potrivit cărora Gavriil Musicescu a cântat în copilărie și în ansamblul preotului Simeon Vigurzinski⁶¹. Înzestrat cu un asemenea talent muzical pe care l-a cultivat de mic prin cântare, Musicescu a „atras atenția profesorului de muzică din școala unde învăța el” fapt ce a determinat ca după finalizarea cursurilor, în 1860 să fie trimis să învețe în Moldova, la seminar, o școală unde putea continua studiul muzicii.

După absolvirea cursurilor Seminarului, Musicescu a fost numit bibliotecar și pedagog⁶² în aceeași instituție, dar a ocupat aceste posturi pentru doar câteva luni, căci dorința de a-și continua studiile muzicale l-au determinat să vină la Iași pentru a urma cursurile Școlii de muzică și declamațiune. Deși admis cu multă greutate, Musicescu dă dovadă de un talent și o inteligență muzicală deosebite și absolvă cursurile în numai doi ani. În tot acest timp, Musicescu ia primul contact cu corul mitropolitan, unde cântă pe post de tenor II, sub conducerea lui Gheorghe Burada și tot acum face parte și din corul Teatrului Național de la Copou⁶³. Se reîntoarce la Izmail, unde este numit profesor de muzică vocală și unde înființează primul său cor. Lovindu-se de necesitatea utilizării de partituri pentru cor de voci egale (cel mixt nu exista încă), Musicescu începe o bogată activitate componistică. Deși cântările Sfintei Liturghii pe care le tipărește sunt de o frumusețe deosebită, el realizează faptul că pentru a se ocupa de un repertoriu coral mai vast și mai diversificat, dar totodată în acord cu muzica bisericească de tradiție bizantină care era în uz în România, îi sunt necesare cunoștințe mai solide. Pentru acest motiv el pleacă să studieze la

---

⁵⁹ L. Acsionova, *op. cit.*

⁶⁰ *Ibidem.*

⁶¹ Această afirmație aparține Fernandei Foni, „Rolul lui Gavriil Musicescu în dezvoltarea artei corale românești”, în *Studii și cercetări de istoria artei*, An VII, Nr. 1/1960, p. 217. Această precizare nu este însoțită de nici o notă de subsol, astfel încât nu cunoaștem de unde avea autoarea informația.

⁶² Vezi L. Acsionova, *op. cit.*, p. 6, George Breazul, *op. cit.*, p. 25.

⁶³ Mih. Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 10.

Sankt Petersburg la Capela Imperială și la conservator, de unde se întoarce mult mai satisfăcut de cunoștințele dobândite (1870-1872).

O dată cu revenirea în țară, Musicescu depune concursul pentru catedra de armonie a Conservatorului ieșean, pe care o câștigă și o deține până la moartea sa. Din 1876 el ocupă și postul de dirijor al corului mitropolitan, după moartea lui Gheorghe Burada. De asemenea, ilustrul muzician a predat muzica și la Școala Normală „Vasile Lupu” și la Liceul de fete din Iași (liceu particular). De la începutul anului 1881 se ocupă de pregătirea corului de la biserica Sf. Spiridon, iar din toamna aceluiași an este maestru de cor pentru operetele de la Teatrul Național. Din 1901 el a ocupat și funcția de director al Conservatorului Ieșean, unde a îmbogățit și înfrumusețat activitatea artistică așa cum vom prezenta în capitolele următoare. Pe lângă toate aceste îndeletniciri muzicale, care îi răpeau cea mai mare parte a timpului, Gavriil Musicescu găsește forța necesară de a urma cursurile Facultății de Drept, finalizate cu lucrarea de licență „Separațiunea patrimoniilor”⁶⁴.

Ocupând atât de multe funcții și fiind atât de multe lacune în viața muzicală românească, Musicescu a depus o muncă titanică. Așa cum el însuși indica într-o scrisoare adresată lui Vasile Mandinescu, ziua sa de lucru începea la ora 6 dimineața și se sfârșea la 7 seara⁶⁵. Cel mai probabil după această oră se ocupa de transcrieri, compoziții, corespondență etc., deoarece tot el afirma în una din scrisorile sale că nu se culcă niciodată mai devreme de ora 11 noaptea⁶⁶. Acest program datează din 1880. În 1881, într-o altă scrisoare adresată aceluiași Mandinescu, muzicianul afirma următoarea-

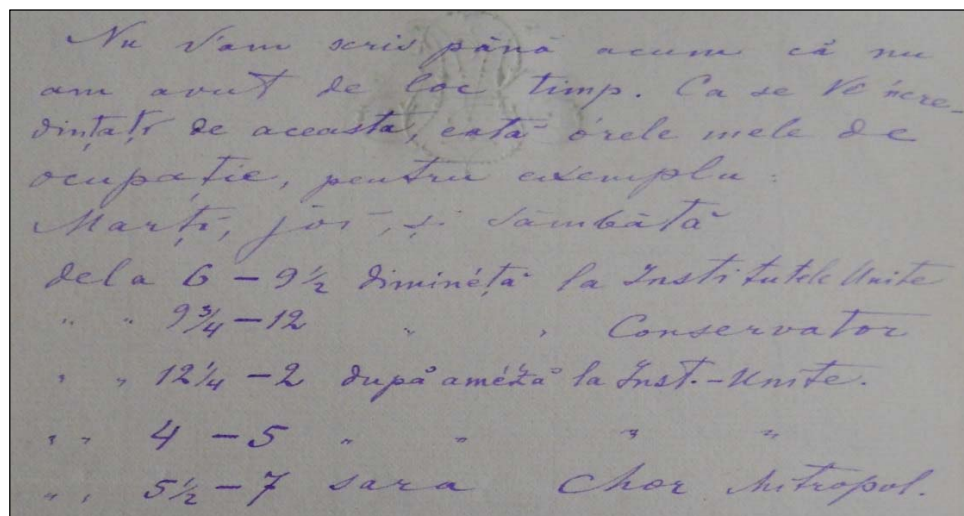
---

⁶⁴ Anunțul obținerii titlului de licențiat în drept se regăsește în *Curierul*, An XXI (1893), Nr. 37, 14 (26) aprilie, p. 3.

⁶⁵ Arhivele Statului Iași, fond Melchisedek, dosar nr. 27/1867-1881, ff. 111-112v. Scrisoare adresată lui V. Mandinescu la 20 noiembrie 1880.

⁶⁶ Scrisoarea se află la BCU Iași, ARH 38(4), este redactată pe hârtie de foarte bună calitate cu monograma deosebit de frumoasă a lui Gavriil Musicescu, este adresată domnului Mandinescu și este datată 17 ianuarie 1881. Prin intermediul ei, Musicescu își informa prietenul că s-a mutat împreună cu familia sa într-o casă mai spațioasă, existând acum posibilitatea de a înnopta la ei în eventualitatea unei vizite la Iași. Ea se încheie astfel: „Chiar de veți veni noaptea, poftim, căci noi nu ne culcăm mai devreme de 11 ore”.

rele: „Încep munca mea de toate zilele la 6 ½ ore dimineața și o termin la 9 ½ noaptea, cred că-mi ajunge”⁶⁷.

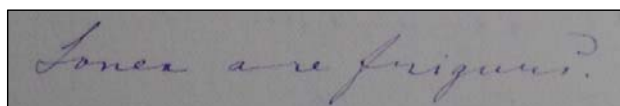

În ceea ce privește viața personală a lui Musicescu, informațiile care ne-au parvenit sunt la fel de lacunare și disparate. Nu se cunoaște data căsătoriei sale, presupunem că aceasta a avut loc între anii 1866 și 1871, deoarece într-o scrisoare expediată de la St. Petersburg către domnul Mandinescu, la 23 decembrie 1871, o menționează pe soția sa, Ștefanida. Acesta era probabil numele de alint dat soției sale, deoarece cu acest nume apare în toate corespondența lui Musicescu ce a reușit să străbată veacurile. Ștefania Fetov era de loc din Vaisal, sau cel puțin așa lasă să se înțeleagă Musicescu în corespondența sa cu Mandinescu⁶⁸. Cu soția sa Musicescu a născut șase copii, așa cum reiese din corespondența cu apropiații săi: Sonia, Sofia, Valentina (alintată de el Valența), Florica, Juju și Nicolae (alintat Colea în familie). În ceea ce o privește pe Sonia, presupunem că ea a murit

⁶⁷ BCU Iași, ARH 38(17), data: 19 octombrie 1881.

⁶⁸ BCU Iași, ARH 38(14), scrisoare din 30 iunie 1881, în care Musicescu, expunându-și planurile pentru vacanță, afirma cu umorul care îl caracteriza: „Ștefanida a citit prin ziare că soarele, pământul și Jupiter au de gând să se întâlnească și se sfârșește pământul, dorește să-și mai vadă rudeniile de la Vaisal și de aceea credem că vom merge spre Ismail”.

de timpuriu deoarece Musicescu descrie frecvent sănătatea precară a acesteia în scrisorile către V. Mandinescu, iar majoritatea cercetătorilor nici nu o menționează între copiii lui Musicescu. Unii ar putea considera și că este o greșeală de tipar în transcrierile scrisorilor lui Musicescu, dar aceasta ar fi prea puțin probabil deoarece muzicianul avea un scris foarte lizibil și e aproape imposibil pentru cineva să confunde litera *f* cu *n*, așa după cum se poate observa și din fragmentul de mai jos:

Numărul mare de membri în familia sa, îl făcea pe Musicescu să glumească, numindu-și familia „regimentul Musicescu”⁶⁹. Dincolo de umorul său caracteristic, ne întrebăm când avea Musicescu vreme să se dedice unei familii atât de numeroase când programul său era extrem de încărcat? Ne referim aici și la faptul că fiicele sale au studiat pianul, așa cum reiese din corespondența în care îi comunica lui Mandinescu rezultatele lor la examenele de la Conservator⁷⁰ și în mod evident aceste performanțe se datorează și implicării tatălui lor în educație.

Musicescu a rămas văduv la 22 septembrie 1898⁷¹. Nu se cunoaște vârsta soției la moartea acesteia, dar din corespondența care ne-a parvenit rezultă în mod evident faptul că Ștefania era o fire bolnăvicioasă, care a suferit destul de mult în timpul vieții, motiv pentru care Musicescu își organiza vacanțele la băi, în țară sau la Odessa⁷². După moartea soției sale,

⁶⁹ BCU Iași, ARH 38(12), scrisoare adresată lui Mandinescu, în data de 30 mai 1881.

⁷⁰ Sofia Teodoreanu a fost profesoară de pian la Conservatorul din Iași, Florica a fost profesoară de pian la Conservatorul din București. Între studenții formați și îndrumați de Florica Musicescu se numără Dinu Lipatti, Dan Grigore, Radu Lupu, Myriam Marbe. Este considerată fondatoarea școlii române de pian.

⁷¹ Vezi George Breazul, *op. cit.*, p. 28, nota 2.

⁷² Vezi în acest sens Paul Mihail, „Viața și opera lui G. Musicescu oglindită în scrisorile anilor 1871 – 1899”, partea I, *Studii muzicologice*, An 1956, Nr. 2, pp. 91-127 și partea a II-a, în *Studii muzicologice*, An 1957, Nr. 4, pp. 60-128.

Musicescu a cochetat cu ideea de a se călugări în vederea hirotonirii într-un arhierie. Postul vizat era cel de la Roman care se vacantase prin decesul episcopului Ioanichie Floru. Acestei idei de călugărire s-au opus copiii lui Musicescu, după cum el însuși mărturisește: „Cât pentru episcopatul meu, nu cred că se va realiza deoarece copiii mei nu vor să audă de așa ceva. De reușită și de legalitate nu m-ași îngriji”⁷³. În ciuda opoziției copiilor, Musicescu nu renunță la ideea de candidatură pentru postul de episcop și îi scrie mitropolitului Iosif Naniescu la finele lui octombrie 1899: „De sigur că o să vă mirați când veți afla de unde a venit această scrisoare. Ce-i asta cu candidatul Episcopiei Romanului, ce ziceți de nu se astâmpără și cutreieră lumea?”⁷⁴. De asemenea, în *România musicală*, nr. 2 din 1901 este redată o notiță preluată din *Gazeta Transilvaniei* din 15 ianuarie⁷⁵, potrivit căreia Musicescu ar fi solicitat echivalarea diplomei de licență în drept cu cea de licențiat în teologie, pentru a se călugări. Cu toate acestea, ziarele vremii nu mai menționează nimic în acest sens, iar Musicescu ajunge să ocupe funcția de director al Conservatorului din Iași, iar chestiunea hirotoniei sale pentru scaunul episcopal de la Roman nu mai este adusă nicăieri în discuție.

Despre personalitatea lui Gavriil Musicescu s-au scris foarte multe articole omagiale, studii cu privire la diferite ramuri ale activității sale, dar despre Gavriil Musicescu – omul, cele mai frumoase descrieri ne-au rămas de la nepoții săi, Alexandru O. și Ionel Teodoreanu. Primul dintre ei îl descrie pe Gavriil Musicescu drept „un bărbat înalt, spătos, chipeș – și se purta cu barbișon. Când la mânie, i se sburlea barbișonul și cu mustățile bârzoii, prindea a răcni, mare spaimă cutremura pe cei greșiți. Dar toți îl iubeau, căci era bun”⁷⁶. Nepotul completează descrierea cu aprecierea că bunicul său era „om lumeț și vesel la inima lui”⁷⁷. Într-adevăr, Gavriil

---

⁷³ *Ibidem*, partea a II-a, p. 126. Scrisoarea este adresată lui Mandinescu la 2 octombrie 1899.

⁷⁴ Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, „Correspondența lui Gavriil Musicescu cu mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu”, în *Biserica Ortodoxă Română*, An XC (1972), Nr. 9-10, p. 1049.

⁷⁵ Informația nu este semnată, este prezentată la rubrica „Știri scurte din țară”, *România musicală*, An XII (1901), Nr. 2, 15/28 ianuarie, p. 16.

⁷⁶ Al. O. Teodoreanu, „O întâmplare veche”, în *Biserica Ortodoxă Română*, An LXXII (1954), Nr. 1, p. 394.

⁷⁷ *Ibidem*.

Musicescu era un om căruia îi plăcea să glumească, iar acest fapt este evident pentru oricine va parcurge măcar o parte din corespondența sa cu dl. Mandinescu și chiar cu mitropolitul Iosif Naniescu. Frazele sale sunt presărate cu ironii fine sau tăioase sau cu observații pline de umor, alteori cu glume care fac „haz de necaz”, dar și cu multe rugăminți de a ajuta pe diverși coriști sau persoane care au apelat la sprijinul său. Toate acestea ne indică un spirit tonic, deschis, smerit, deosebit de bun și de corect.

Musicescu a produs aceeași impresie asupra multora dintre cei care îl cunoșteau. Iată, de exemplu, cum este caracterizat în ziarul *Evenimentul*, de către Grigore Gabrielescu: „De voiți să știți ce gândesc despre dânsul ca persoană, vă voi spune pe scurt că Musicescu este un om stăruitor, serios și hotărât. Și-a pus în gând să fie avocat și iată c-a reușit. Pe lângă aceasta e un diplomat de-o finețe cu care ar fi putut să dea puncte lui Metternich. Nu știu de iubește pe cei ce-l lingușesc, dar știu că *pișcă* pe acei ce are pică și adesea este filosof în gândurile sale. Cea din urmă dată în care ne întâlnirăm, fu la Eternitatea înaintea unei gropi. – «Acolo vom merge toți – exclamă el surâzând și întorcându-mi spatele – acolo vor merge și cei ce umblă pe jos și cei ce se preumblă în cupea»”⁷⁸. Perseverența lui Musicescu a fost forța motrice în toate activitățile sale. Ceea ce surprinde într-o oarecare măsură este smerenia sa și gândul la moarte, o atitudine recomandată de monahii îmbunătățiți tuturor creștinilor. Să nu uităm mă lumea artelor este prin excelență supusă păcatului mândriei, iar Musicescu era cu atât mai expus cu cât realizările sale determinau pe foarte mulți să îl înconjoare cu laude mai mult sau mai puțin sincere. Se observă totuși la Musicescu o gândire de care toți ar trebui să dea dovadă: că în fața lui Dumnezeu slava lumească nu valorează nimic și că munca pe care o depunem pe pământ trebuie să aibă drept scop slăvirea lui Dumnezeu.

Ionel Teodoreanu, cel de-al doilea nepot de la fiica Sofia, realizează o descriere fizică mai poetică și mai elaborată bunicului muzician: „Bunicul Gavril era năpraznic ca un zmeu când porunceă corului, cu strașnică sprânceană, glas detunător și degete cu trăsnet. Nimeni nu crâcnea în fața lui.

---

⁷⁸ Grigore Gabrielescu, „Musicescu și corul mitropoliei”, în *Evenimentul*, An IV (1896), 13 februarie, p. 2.

Simțeau că și bărbaților păroși cu glas de bas profund, li se inmoaie genunchii sub ochiul lui de furtună pe munte. Dar când își aduna nepoții pe trapul săltat al genunchilor, dându-le barba lui drept hăț, - bunicul Gavril nu era decât un bunic”⁷⁹. Apreciem că tocmai această autoritate care îi făcea până și pe „bărbații păroși” să tremure a constituit cheia succesului în tot ceea ce a întreprins Musicescu în viața sa. A fost un om deosebit de corect și sever începând cu sine însuși – drept dovadă programul ca de armată la care se supunea zilnic – și sfârșind cu ceilalți. Gavriil Musicescu a locuit cu familia sa în trei case în Iași, primele două situate pe strada Sărărie⁸⁰, iar cea de-a treia în curtea Catedralei Mitropolitane. Pe aceasta din urmă și-o amintește cel mai bine Teodoreanu, ca fiind situată „în ograda Mitropoliei, în fundul ei călugăresc dinspre strada Lozonski, Feredeul turcesc și Seminarul Veniamin⁸¹. Acolo se înălța, ca într-un fel de Agapie cu zări de dealuri albastre în loc de preajmă a munților verzi, o casă albă, cu zid gros, cerdac de lemn și scară spre catul de sus, înconjurată de iarbă și flori”⁸². În această casă care seamănă a vechi conac boieresc, după descrierea lui Teodoreanu, nepoții și-l amintesc pe bunic: „pe-atunci nu era acolo decât Gavril Musicescu (în floarea vârstei), bărbatul înalt, frumos și autoritar, cu fruntea dreaptă, barbă lungă și gest asemănător cu al statuii lui Ștefan cel Mare; apoi soția lui, bunica mea (pe care nu o știu decât din poze⁸³), Ștefania Musicescu, mândră și ea, cu nas drept din frunte dreaptă, sprâncene amplu desfăcute, peptănătură naltă, cercei și ochi adânci; și copiii lor (de-atunci) între care cele două fete, Sofia (mama mea) și Valența, amândouă școlărițe cu cozi pe spate la pensionatul Humpel de pe strada Buzdugan”⁸⁴.

---

⁷⁹ Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, Editura Junimea, 1983, p. 46.

⁸⁰ Prima dintre adrese era: Sărărie, nr. 23, lângă Sfântul Haralambie. Vezi la Paul Mihail, *op. cit.*, partea I, p. 116. Cea de-a doua locuință, mai spațioasă, avea 4 camere și era situată în strada Sf. Athanasie, a treia casă mai la deal de C. Erbiceanu, nr. 23, Sărărie, Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867, f. 112v.

⁸¹ Toate aceste trei repere există și astăzi – Baia turcească (deși închisă și în paragină), Strada Lozonski a împrumutat numele bisericii Sf. Gheorghe construită acolo, iar în clădirea Seminarului Veniamin își desfășoară astăzi activitatea Facultatea de Teologie Ortodoxă. În schimb, casa în care a trăit Musicescu nu a rezistat peste veacuri.

⁸² Ionel Teodoreanu, *op. cit.*, p. 46.

⁸³ Ionel Teodoreanu s-a născut la 6 ianuarie 1897, iar Ștefania Musicescu a decedat la 22 septembrie 1898, prin urmare Teodoreanu era mult prea mic să și-o amintească pe bunica lui.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 47.

Descrierea fizică a muzicianului denotă foarte multă prestanță, prin gesturile asemănătoare cu cele ale unui domnitor, iar ținuta dreaptă creionează imaginea unui om integru, de caracter, corect și chiar sever. Un portret ceva mai complex al lui Musicescu este realizat de Ioan Dafin: „Între acești șefi cari s-au perindat, primul loc îl ocupă neuitatul Gavriil Musicescu, un munte de om, chipeș la înfățișare, cu barbișonul lui lung care-l prindea de minune și cu privirea parc-ar fi voit să cuprindă în ea tot orizontul. Era atâta sănătate în el, încât credeai că va împlini suta de ani. Robust, înalt, bine proporționat la corp, cu ochii ageri și pătrunzători cari radio o nesfârșită bunătate și simpatie încât îți era peste putință ca să nu-l respecți, să nu-l iubești și să nu-l admiri. Întrunea toate calitățile fizice pentru a nu greși când ai fi spus: iata un om întreg, un bărbat frumos”⁸⁵. De asemenea, istoricul Nicolae Iorga îl descria ca pe un bărbat „frumos și înalt, cu o ciudată visare în ochii buni, cari contrastau cu barbișonul de comandă de model Cuza, liniștit și totuși poruncitor, exercitând o magică influență delicată asupra acelor care-i erau învățăcei și pe care-i privia ca copiii lui”⁸⁶. Fotografia de mai jos poate confirma caracterizarea lui Ioan Dafin.

⁸⁵ Ioan Dafin, „Gavriil Musicescu”, în *Figuri ieșene*, ed. Viața românească, Iași, 1926, p. 15.

⁸⁶ Nicolae Iorga, la Viorel Cosma, *Dirijorul Marin Constantin, portret eseistic*, Editura Magic Print, Onești, 2011, p. 107.

I.-A. Paulian, care a avut plăcerea de a petrece clipe memorabile în compania lui Musicescu și de a se bucura de prietenia lui, descrie astfel o conversație avută cu Musicescu: „Avea o putere fascinatoare; când îți spunea ceva, cuvântul său părea despicat din catapeteasma unui suflet într-adevăr dăruitor de bogate și sfinte învățături”⁸⁷. Aceste prietenii, Musicescu le dezvolta cu toți cei care iubeau cu pasiune muzica și își puneu toate forțele în slujba ei ca instrument de dezvoltare a culturii naționale și de menținere a unității lingvistice și de credință între români, indiferent de granițele trasate de alții între ei.

Despre bunătatea lui Musicescu, prezentată auster de către Al. O. Teodoreanu, fratele mai mic al acestuia detaliază: „Casa bunicului Gavril era deschisă tuturor. Veneau tot felul de oameni, - îmi spunea mama (la rândul ei bunică), adunându-și gândul cel mai de lângă zarea stinsă a tineretii. Unii călugări, alții preoți, alții actori, alții muzicanți somliți cu buze vinete, intrând cu capul între umeri și mâinile parcă mirate că nu aduc țimbalul, scripca sau alte instrumente ale deprinderii lăutărești. Așadar, oameni îmbrăcați și pieptănați din cale-afară de ciudat, unii vorbind cu ifos și glas neîncăpător de mare sub acoperișul unei case, alții sfioși până la gânghavie. Bunicul îi primea în odaia unde își compunea cântările bisericești, îi asculta cât se cuvine, dându-le ce se putea: uneori ban, alteori merindă, alteori sfat”⁸⁸. Urmând pilda mitropolitului Iosif Naniescu de care îl lega o prietenie strânsă, judecând după numărul mare de scrisori expediate de Musicescu mitropolitului⁸⁹, compozitorul încerca să ajute pe cât de mulți.

---

⁸⁷ I.-A. Paulian, „Gavril Musicescu”, în *Armonia*, An V (1928), Nr. 7-8, p. 20.

⁸⁸ Ionel Teodoreanu, *op. cit.*, p. 47.

⁸⁹ La moartea lui Iosif Naniescu, toate posesiunile sale în materie de corespondență și volume au fost donate Bibliotecii Academiei Române. Deși sistemul de operare al bibliotecii nu mi-a permis accesul la toate dosarele rămase de la Naniescu, iar unele s-au rătăcit în colecții particulare, aproximăm că cel puțin 15-20 de scrisori se găsesc în fondul BAR. Alte 21 de epistole au fost descoperite de Prof. Gheorghe Moisescu în colecția particulară a cercetătorului G. T. Kirileanu din Piatra Neamț, fiind cumpărate de către posesor de la un anticar din Iași. Cu siguranță, mai există astfel de scrisori în colecții particulare sau în fonduri la care nu am avut încă acces, iar o parte din ele (în special cele scrise pe hârtie ordinară) nu s-au păstrat.

Poate că tocmai apropierea de mitropolit⁹⁰ îi determina pe toți să îi calce pragul lui Musicescu, în speranța că acesta va pune o vorbă bună și pentru ei. Mai ales după ce Gavriil Musicescu a devenit cunoscut și apreciat de toată elita culturală a Iașului, prin rezultatele obținute alături de corul său și prin funcțiile deținute – el fiind, fără îndoială, cel mai important muzician al Iașului și chiar al României – este de la sine înțeles că avea alte relații cu persoane situate în diverse poziții cheie și era în măsură să intervină pentru cei care îi cereau ajutorul. În scrisorile sale adresate domnului Mandinescu se întâlnesc de multe ori situații în care Musicescu recomandă pe cineva pentru un anumit post, pentru un loc într-un cor sau chiar pentru ajutoare financiare, așa cum vom vedea în capitolul destinat activității sale dirijorale și corului mitropolitan. Tot în casa bunicului lor, copiii Teodoreanu l-au cunoscut pe Mihai Eminescu, cel care „se ruga de bunicul să puie cuvânt pe lângă Înalt Prea Sfințitul Iosif Naniescu să-l numească stareț la Neamț”⁹¹. Din relatările ulterioare care se regăsesc în volumul *Masa umbrelor*, se pare că Eminescu venea destul de des în casa lui Musicescu, fie în scopul enunțat anterior, fie pentru a le asculta pe cele două surori – Sonia și Valența – cântând la pian. Tot din cercul cunoștințelor lui Musicescu făcea parte și Vasile Alecsandri, cu care muzicianul a colaborat în vederea compunerii unui imn. Un imn cu text de Alecsandri și muzica de Musicescu, nu poate să fi fost decât o încântare.

Se poate constata, așadar, că Musicescu, prin importanța pe care a dobândit-o prin munca depusă, făcea parte din elita Iașului, că era una dintre figurile reprezentative ale intelectualității și că meritele sale erau recunoscute de către toți contemporanii săi. Mai mult decât atât, munca depusă de Musicescu ani la rând și importanța muncii sale au condus la recunoașterea oficială prin acordarea de distincții și medalii. Prima distincție pe care o găsim menționată de A. D. Atanasiu⁹² este crucea Tocova în gradul de cavaler, acordată de Regele Milan al Serbiei în 1887. Tot atunci

---

⁹⁰ Nepotul lui Musicescu, vorbind despre relația bunicului său cu mitropolitul, afirma că „Înalt Prea Sfințitul îl oprea ades la masa Înalt Prea Sfinției Sale și-l ospăta”. Al. O. Teodoreanu, *op. cit.*, p. 394.

⁹¹ Ionel Teodoreanu, *op. cit.*, p. 48.

⁹² A. D. Atanasiu, *op. cit.*, p. 3.

fiica lui Musicescu, Sonia, a primit în dar de la Regina Natalia a Serbiei un inel de aur cu diamante purtând inițiala N. acest dar este menționat și de Gavriil Musicescu, în scrisoarea din 5 iulie 1887 către V. Mandinescu, cu precizarea că inelul a fost primit prin intermediul doamnei Roznovanu⁹³. În acea scrisoare, Musicescu nu amintește nimic de distincția caordată lui de Regele Milan, prin urmare nu putem stabili cu exactitate dacă această distincție i-a fost sau nu oferită.

Următoarea distincție conferită marelui muzician este anunțată de presa vremii în 1890. Este vorba despre ordinul *Steaua României* în gradul de cavaler, acordat de M. S. Regele⁹⁴. De asemenea, publicația *România musicală* titrează în 1897 că la inaugurarea universității din Iași „M. S. Regele, a binevoit să distingă pe d. Gavriil Musicescu, profesor de armonie la Conservator și dirijorul corului mitropolitan cu *ordinul Coroana României* (s.n.) în grad de ofițer”⁹⁵. Deși în Arhivele Naționale, opisul distincțiilor acordate de Măria Sa Regele în perioada 20 iunie 1896 – 12 mai 1899⁹⁶ nu este menționată și această distincție, nu ne îndoim că Musicescu a primit-o de la rege deoarece o purta mereu la rever. Din partea consulatului rus, Musicescu a primit brevetul și ordinul de *cavaler al Sfântului Stanislau* clasa III⁹⁷. Motivul acordării acestei distincții este expus chiar de Musicescu: „M. S. Împăratul m-a onorat în memoria trecerii sale prin Iassy, unde nu i s-a făcut altă primire musicală de cât cu chorul dirijat de mine”⁹⁸. În ceea ce privește medalia *Benemerenti*, Musicescu se arăta sceptic referitor la acordarea ei, deși aflase din ziare că urmează să fie decorat⁹⁹. Cel mai probabil, citise despre această distincție în revista *Arta*, care apărea la Iași sub conducerea

---

⁹³ Vezi Paul Mihail, *op. cit.*, p. a II-a, p. 107.

⁹⁴ *Curierul*, An XVIII (1890), Nr. 62, vineri 8 (20) iunie, p. 3.

⁹⁵ Știrea nu este semnată, se regăsește printre multe alte informații din țară în *România musicală*, An VIII (1897), Nr. 20, 1 decembrie, p. 160.

⁹⁶ Arhivele Naționale ale României, Casa Regală, Oficiale, 22/1896, Opis al distincțiilor acordate de M. S. Regele în perioada 20 iunie 1896 – 12 mai 1899.

⁹⁷ Această distincție este menționată de Musicescu însuși într-o scrisoare adresată domnului Mandinescu. BCU Iași, ARH 38(2).

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ Vezi în acest sens scrisoarea lui Musicescu din 15 mai 1895, la Paul Mihail, *op. cit.*, partea a II-a, p. 124.

lui Titus Cerne, cu precizarea că medalia este acordată „pentru compozițiile sale”¹⁰⁰. Cu toate acestea, se pare că medalia i-a fost acordată deoarece anunțul este făcut de *Revista musicală* în numerele pe luna iulie, Musicescu primind medalia *Bene-merenti* clasa I „pentru merite artistice”¹⁰¹. Tot din publicația ieșeană *Arta* aflăm și că Musicescu a primit distincția onorifică „ordinul Sfânta Ana, în gradul de comandor, pe care i l-a oferit împăratul Rusiei, Nicolai II”¹⁰². despre această distincție nu ne-au parvenit alte informații, nici chiar din corespondența muzicianului, dar considerăm că, fiind vorba despre o distincție primită din afara țării, Titus Cerne nu avea de unde să aibă cunoștință despre decernarea acesteia decât de la cel care a primit-o. Ultima din seria distincțiilor oficiale cunoscute de noi, este *Coroana de fier*, acordată de Împăratul Franz Josef în cadrul concertului susținut de Musicescu și corul mitropolitan la Castelul Peleş: „Dacă execuția a fost ireproșabilă și puternic însuflețită, a dovedit-o însuși împăratul Franz Josef care, în mica pauză a programei, rădicat de pe fotoliul său, înaintează spre G. Musicescu și cu multă afabilitate îi strânge mâna, decorându-l cu «Coroana de fier»”¹⁰³.

În afara acestor distincții oficiale, Musicescu a mai primit în dar de la M. S. Regele „un ac de cravată în briliante și cu inițialele M. S. Regelui și cu coroană”¹⁰⁴. Darul a fost oferit tot cu prilejul concertului susținut de corul mitropolitan la Castelul Peleş, în cadrul seratei muzicale la care au fost prezenți Regele Carol I și M. S. Împăratul Franz Josef. Oficialitățile au recunoscut prin distincții și daruri prețioase ceea ce oamenii simpli recunoșteau prin cuvinte deosebite adresate lui Musicescu: valoarea sa ca dirijor și compozitor. Iată cum era apreciată personalitatea lui Musicescu în 1901 la banchetul de retragere a lui Caudela din funcția de director al Conservatorului Ieșean și înlocuirea sa cu Gavriil Musicescu: „El face din

¹⁰⁰ Titus Cerne, „Din țară”, în *Arta*, An IV (1895), Nr. 4, aprilie, p. 127.

¹⁰¹ Știrea nu este semnată, se regăsește printre multe alte informații din țară în *România musicală*, An IV (1895), Nr. 12-13, 15 și 30 iunie, p. 96.

¹⁰² Titus Cerne, „Din țară”, în *Arta*, An IV, (1895), Nr. 6, 7, 8, p. 207.

¹⁰³ Mih. Gr. Poslușnicu, „Opera lui Gavril Musicescu în luptă pentru unitatea națională”, în *Armonia*, An V (1928), Nr. 7-8, p. 10.

¹⁰⁴ A se vedea în acest sens *România musicală*, An VII (1896), Nr. 16, 1 octombrie, p. 124.

Iași un fel de Ierusalim sau Mecca al artei românești, unde iubitorii de muzică și execuție aleasă, vin din depărtări să asculte, ceea ce numai aci se poate asculta”¹⁰⁵.

Deși laudele de acest fel nu încetau să curgă la adresa lui Musicescu în reviste și scrisori, el conștientiza, în modestia lui, că un succes strălucit este singura răsplată a artistului¹⁰⁶. Iar succesul nu însemna altceva decât să ajungă la inimile celor care îi ascultau, de a promova cultura națională și de a contribui la dezvoltarea acestui domeniu care avea încă lacune mari – arta corală¹⁰⁷. Nu ne imaginăm că Musicescu ar fi desfășurat o activitate atât de bogată, în atât de multe instituții pentru că dorea să câștige cât mai mult. Acest fapt este infirmat și de corespondența sa cu domnul Mandinescu, din care este foarte evident faptul că Musicescu nu avea bani pentru a-și petrece concediul în altă parte decât la rude¹⁰⁸.

---

¹⁰⁵ I.-A. Paulian, *op. cit.*, p. 13.

¹⁰⁶ „Vă urez succes strălucit, singura răsplată a artistului” – este fraza de încheiere a unei scrisori adresată lui I.-A. Paulian la 15.02.1899, în I.-A. Paulian, *op. cit.*, p. 11.

¹⁰⁷ Ne referim aici la o carență accentuată de partituri și piese corale, precum și la inexistența unei arte dirijorale propriu-zise.

¹⁰⁸ Într-o scrisoare din data de 30 mai 1881, Musicescu își expune calculele în ceea ce privește bugetul pentru concediu, după cum urmează: „Consultându-mi punga, esă că la Slănic aproape imposibil să mergem, fiindcă am cheltuit prea mult cu boalele și acum nu pot dispune pentru toată vacanța de cât de 5-6 sute franci. [...] Am cercetat prin autorități și persoane vrednice de crezut în privința băilor de Odessa și iată ce am obținut: De la Ungheni la Bolgrad și înapoi, mă costă drumul pentru toți câți suntem, 84 ruble în hârtie sau 110 franci. La Ismail las copiii, iar cu Ștefanida și cu Sonia mergem la Odessa, unde vom sta vreo 15 zile la feredeii și ne costă 250 (kopeici) sau 6,25 franci pe zi, ceea ce face 93 fr. 75 b(ani) pe 15 zile”, BCU Iași, Arh 38(12). Iată, deci, că marele Musicescu nu își putea permite o vacanță în stațiune cu toată familia, ci trebuia să lase copiii la rude și să meargă într-un loc unde erau prețuri mai accesibile doar cu soția și cu fiica mai mare. Faptul că situația financiară nu a influențat pasiunea pentru ceea ce făcea reiese și din stilul ironic inofensiv manifestat în scrisoarea din 30 iunie 1881: „Dl. Weitzcker, profesor de limba germană la liceu, încă a voit să meargă la Slănic și a cerut direct de la locantierul de acolo cât îl va costa menajul pe lună fiind 4 persoane? Și i s-a răspuns că: 150 fr. pe lună de persoană! Aflând de această efitinătate, mi s-a făcut părul măciucă și de aceea V-am și răspuns că nu mergem, deși cu multă părere de rău”, BCU Iași, Arh 38(14).

Recunoașterea personalității marcante a lui Musicescu s-a făcut nu doar în timpul vieții sale, ci și la moartea sa. Fiind bolnav de diabet¹⁰⁹, moartea lui Musicescu s-a produs în mod cu totul neașteptat și putem spune că a marcat întreaga comunitate ieșeană și viața culturală a României, căci a survenit la o vârstă la care el era în plin elan creator – 56 de ani – și ar mai fi avut încă multe de dăruit Bisericii și societății.

Gavriil Musicescu a încetat din viață la 8/21 decembrie 1903, la ora 14.00. Data morții lui Musicescu este și ea prilej de disensiuni deoarece unii autori consideră că decesul s-a produs în 6 decembrie, alții în 8 decembrie, iar alții oferă data de 9 decembrie¹¹⁰. Această disensiune se poate rezolva cu ușurință prin lecturarea unei scrisori adresată de Gr. I. Gheorghiu Mitropolitului Partenie¹¹¹, în care menționează ca dată a morții lui Musicescu ziua de 8 decembrie. Gr. I. Gheorghiu a fost subdirijorul corului mitropolitan în timpul lui Musicescu și s-a ocupat de cor pe toată perioada bolii acestuia, prin urmare era imposibil să cunoască o dată eronată. Tot Gr. I. Gheorghiu, face o însemnare și pe un stat de plată al corului mitropolitan: „În luna decembrie 8. 1903 au murit G. Musicescu care au fost compozitorul, instructorul și conducătorul corului Mitr. Din Iași, din luna Ianuar 1876 și până la moartea lui”¹¹². De asemenea, ziua de 8 decembrie este menționată și în adresa Primăriei Iași către Mitropolitul Partenie, prin care era autorizată depunerea trupului lui Musicescu în Catedrala mitropolitană¹¹³ (Anexa 1). Punem eroarea cercetătorilor pe seama faptului că era perioada schimbării calendarului, iar data calendarului nou era tot mai mult utilizată. Din acest punct de vedere, toți cercetătorii menționează în unanimitate data de 21 decembrie, pe care o vom considera drept validă deoarece apare și pe telegramele oficiale.

---

¹⁰⁹ Deși ținea regim și cel mai probabil urma și un tratament, Musicescu a pierdut lupta cu această boală perfidă așa cum este diabetul: „De dragul D-tale, astă seară o să mă abat ceva de la regim”. I.-A. Paulian, *op. cit.*, p. 20.

¹¹⁰ Cercetătorii la care facem referire sunt cei menționați la nota 81.

¹¹¹ Arhiva MMB Iași, Dosar 88/1903, f. 6.

¹¹² Arhivele Statului Iași, fond MMS, Corul Mitropoliei, Dosar nr. 4/1903-1920, f. 4.

¹¹³ Arhiva MMB Iași, Dosar 88/1903, f. 5v.

Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei păstrează și astăzi telegramele expediate mitropolitului primat prin care anunța decesul și solicita depunerea trupului neînsuflețit în Catedrala mitropolitană. Redăm mai jos telegrama expediată de Oswald Teodoreanu¹¹⁴, ginerele lui Gavriil Musicescu, cel în casa căruia a trăit compozitorul ultimele sale zile, Mitropolitului Partenie Clinceni.

Intrare № 2160⁴/12

Prezentat la: fr Jassy 2430 47 21/12 3./45:- grupe data ora m. timpul

Transmisia: m. timpul

„= astăzi la orele 2 p.m. Gavriil Musicescu a încetat din viață în numele familiei va rog autorizați expunerea în catedrala a ramasitelor pământesti a aceluia care a glorificat biserica și i - a făcut onoare

o viață întreaga = oswald a teodoreanu +

Seful Secției Mitropolitane
Anuntat prin: Teodoreanu
Mitropolitul Bucovinei Musicescu Catedrala

P. conformitate:

Având în vedere faima de care se bucura Gavriil Musicescu, eforturile sale de a ajuta Biserica și de a promova musica religioasă nu doar în România, ci și în afara granițelor țării, mitropolitul autorizează expunerea trupului compozitorului în Catedrala mitropolitană în care L-a slăvit pe Dumnezeu preț de trei decenii.

JASV FR BUCURESTI: 4457 15 21: 6.40-

Prezentat la: No. d. cuv. grupe data ora m. timpul

Transmisia: data ora timpul

:= anuntatzi familia teodoreanu autorisam expunerea ramasilorlor pământesti musicescu catedrala := partenie mitropolit :=

P. conformitate:

¹¹⁴ Oswald Teodoreanu era căsătorit cu Sofia Musicescu.

Gavriil Musicescu a murit în urma unor complicații cauzate de diabet, care nu a fost diagnosticat la timp¹¹⁵. Aceste complicații au constat în infecții biliare datorate litiazelor biliare, iar mai apoi nefrită acută. Musicescu a fost nevoit să sufere imobilizat la pat timp de două săptămâni, iar în ultimele două zile de viață s-a instalat coma diabetică. Se pare că Musicescu știa la ce să se aștepte deoarece îi scria mitropolitului Iosif Naniescu în 1899 următoarele: „eu cu sănătatea nu pre stau bine, căci doctorii zic că am boala numită «glicosă», ceiace reclamă din timp o căutare sau întârziind, atunci cimitirul. Și, cum căutarea e mai scumpă și nu se poate găsi cu înlesnire, nu-mi rămâne decât să aștept cimitirul”¹¹⁶. Iată cum erau prezentate în *România musicală* ultimele zile de viață ale lui Musicescu: „Cincisprezece zile înainte de moarte îl văzurăm pe stradă în grabă, ca de obicei, și seara la teatru, unde își întocmise ultima sa operă: mândra orchestră, care probabil că va ființa mult timp încă, tocmai pentru că a fost înființată de o mână de fer precum Musicescu. Într-una din zile, în drum spre casă, își zări picioarele umflate și se văzu în neputință de a-și continua calea, primele simptome ale complicațiunei oribilei sale boli: nefrita acută. Aceasta l-a stăpânit aproape două săptămâni, iar două zile înainte de moarte se afla în coma diabetică, când întreținerea vieții i se făcea cu oxigen și cu injecții de eter camforat”¹¹⁷. Astfel, într-un interval scurt de timp, Musicescu a părăsit lumea aceasta, răpus de o boală insidioasă. „Dureroasa veste s-a răspândit în oraș cu iuțeala fulgerului și a produs o adevărată prosternație între toți aceia ce au cunoscut marea figură a aceluia ce a fost fala Iașului”¹¹⁸. Locuința familiei Teodoreanu, iar mai apoi Catedrala mitropolitană a devenit imediat loc de pelerinaj, iar până la înmormântare „nici un ieșan n-a lipsit să-și depună ultimul omagiu la corpul neînsuflețit al apostolului artei românești”¹¹⁹, ceea ce ne arată cât de iubit a fost maestrul de către toți ieșenii.

¹¹⁵ *** „Moartea lui Gavril Muzicescu”, în *Evenimentul*, An XI (1903), Nr. 246, p. 1.

¹¹⁶ Scrisoare din 16 noiembrie 1899, Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, *op. cit.*, p. 1051.

¹¹⁷ I. Șor, „Moartea lui Musicescu”, în *România musicală*, An XIV (1903), Nr. 21, 15/28 decembrie, p. 161.

¹¹⁸ *** „Moartea lui Gavril Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), nr. 226, marți 9 decembrie, p. 3.

¹¹⁹ I. Șor, *op. cit.*

Durerea pierderii lui Musicescu a cuprins nu doar pe membrii familiei, ci toată comunitatea moldoveană, „jalea de care a împresurat Iașul este de nedescris și arare ori am avut ocasiunea să vedem atîta regret pe urma morții unui om”¹²⁰. În ziua înmormîntării, dimineața s-a săvârșit Sfînta Liturghie la ora 9, răspunsurile fiind date de corul mitropolitan. Apoi, oficialități, oameni de cultură, profesori și oameni simpli care l-au iubit și l-au stimat pe Musicescu au venit la Catedrala mitropolitană, care a devenit neîncăpătoare încă de la ora 12. Slujba înmormîntării a fost oficiată de preoții catedralei, în frunte cu arhim. Daniel Obreja¹²¹. După slujbă au urmat o serie de discursuri. Mai întîi a luat cuvîntul reprezentantul cercului român din Suceava, Emilian Slujanschi, delegatul Societății muzicale „Armonia”, care a prezentat condo-

¹²⁰ I. Maxim, „Moartea lui Gavril Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 277, p. 3.

¹²¹ M., „Înmormîntarea lui Gavril Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 228, joi 11 decembrie, p. 3.

leanțele românilor bucovineni, urmat de studentul Andriescu, reprezentantul studenților Conservatorului ieșean. A. D. Xenopol, prieten și admirator al muncii lui Musicescu, a ținut un cuvânt emoționant din cafasul catedralei, afirmând că nu vede cine ar putea să îi ia locul lui Musicescu la Conservator și la corul mitropolitan, întrucât nimeni nu este de o asemenea valoare¹²². Seria discursurilor din Catedrala mitropolitană s-a încheiat cu un cuvânt rostit în numele corului mitropolitan de tânărul Modreanu. După aceasta, trupul neînsuflețit al lui Musicescu a fost purtat de studenții Conservatorului, unde o companie din batalionul VI vânători a dat onorurile militare. De remarcat este faptul că la înmormântare a participat și consulul rus.

De la Catedrală, trupul lui Musicescu a fost purtat spre Conservator¹²³, acolo unde au mai fost rostite două cuvântări: prima de E. Mezzeti, cel mai vârstnic dintre profesorii Conservatorului, care l-a numit pe Musicescu „cel mai strălucitor luceafăr al artei române” și a afirmat că „întreaga suflare românească plânge cu lacrimi de sânge pierderea ta. Iar noi, corpul profesoral al Conservatorului rămânem pentru totdeauna cu inima pustie, răzlețiți și împrăștiați de vântul cel rău care cu atâta nepăsare ne-a lăsat orfani de părintele și conducătorul nostru”¹²⁴. Cel de-al doilea discurs a fost ținut de Emanoil Manoliu¹²⁵, care a făcut o scurtă prezentare a vieții lui Musicescu și o caracterizare succintă, dar elocventă a celui pe care întreaga comunitate îl plângea. De la Conservator, cortegiul a mai oprit la Teatrul Național unde a ținut un scurt cuvânt State Dragomir¹²⁶, iar artistul Penel a recitat versuri de Botez-Gordon¹²⁷, după care s-a îndreptat spre cimitirul Eternitatea¹²⁸. În ziua

---

¹²² *Ibidem*.

¹²³ Traseul urmat de cortegiul funerar: str. Ștefan cel Mare, Golia, Academiei și Banu, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 228, joi 11 decembrie, p. 3.

¹²⁴ „Discursul domnului E. Mezzeti”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 228, joi, 11 decembrie, p. 2.

¹²⁵ „Cuvântarea rostită de d. Em. Manoliu profesor la conservator, la înmormântarea regretatului și în veci neuitatului Gavriil Musicescu”, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 229, vineri 12 decembrie, p. 2.

¹²⁶ I. Șor, *op. cit.*

¹²⁷ „Înmormântarea lui Musicescu”, în *Gazeta Artelor*, Seria II 10 (15-25 decembrie), p. 2.

¹²⁸ De la Conservator, cortegiul a urmat traseul: str. Lăpușneanu, Golia, Cucu și Eternitatea, în *Liberalul*, An IV (1903), Nr. 228, joi 11 decembrie, p. 3.

înmormântării felinarele străzilor au fost îndoliate¹²⁹, iar numărul mare de participanți i-a determinat pe unii ziariști să considere evenimentul drept „o adevărată manifestație populară”¹³⁰. Momentul trist al înmormântării lui Musicescu a produs o amplă mișcare nu doar în țară, ci și în afara granițelor ei, căci toți cei care l-au cunoscut au dorit să îi aducă un ultim și pios omagiu prin intermediul telegramelor de condoleanțe și al coroanelor de flori. S-au primit telegrame din Bucovina, Transilvania și Basarabia, de la Mitropolitul Partenie, de la ministrul Spiru Haret, de la Societatea femeilor române din Suceava, Societatea românilor din Lugoj, Conservatorul din București, I. Vidu, Dragomir Dumitrescu etc., iar coroanele au fost de ordinul zecilor.

Astfel a fost marcată ziua despărțirii lui Musicescu de lumea pământească. Moștenirea pe care o avem astăzi de la maestru este neprețuită. Dincolo de numărul mare de creații, el a fost deschizător de drumuri în aproape toate domeniile artistice, mai ales în ceea ce privește muzica bisericească, de care s-a îngrijit în mod deosebit. La întrebarea: Cine a fost Gavriil Musicescu? cel mai elocvent răspuns este oferit de redacția *Gazetei Artelor*: „Cel dintâi care s-a încercat și a reușit să armonizeze pentru cor melodii naționale populare; cel dintâi care a transcris și armonizat o sumă de melodii bisericesti orientale; cel dintâi printre fruntașii diriginți de choruri din țară, care a făcut să răsunе văile și munții Carpaților, să tresalte inima românului de o parte și de alta; cel dintâi care a reușit să introducă fete și femei în chorurile bisericesti, Gabriel Musicescu, energia, munca, dragostea nesfârșită pentru înălțarea muzicii noastre naționale și bisericesti, vigoarea și delicatețea, perseverența personificată”¹³¹. Dincolo de toate cuvintele de laudă la adresa marelui maestru rămâne gestul unui bătrân bucovinean care, în cadrul banchetului dat în cinstea lui Musicescu la 24 iunie 1903, după concertul susținut la Suceava, „și-a făcut loc prin mulțime, i-a sărutat crucea Sfintei Ana ce-o avea atârnată pe piept zicându-i «Ți-am da și noi una mai frumoasă dacă am putea, căci o meriți ilustre fiu al surorii

---

¹²⁹ „Înmormântarea lui Musicescu”, în *Gazeta Artelor*, Seria II 10 (15-25 decembrie 1903), p. 2.

¹³⁰ I. Șor, *op. cit.*

¹³¹ „Moartea lui Gabriel Muzicescu”, în *Gazeta Artelor*, Seria II 10 (15-25 decembrie 1903), p. 2.

Basarabii»”¹³². Având în vedere munca și eforturile depuse, de cele mai multe ori dezinteresat, considerăm că nici unul dintre discursurile de la înmormântarea sa și din articolele ce i-au fost dedicate ulterior nu exagerează cu elogiile, Musicescu având o personalitate pe care cu greu o poți cuprinde în cuvinte.

2.2. Studiile

Așa cum am menționat anterior, despre primii ani de școală ai lui Musicescu nu se cunoaște nimic, dar cel mai probabil el a urmat clasele primare în orașul natal. Presupunem că pe lângă talentul muzical nativ a demonstrat și sârguință la învățătură, o minte ageră și capacitate de a urma școala mai departe, într-o vreme în care puțini erau cei care-și continuau studiile până la nivel licență.

În 1860, la vârsta de 13 ani, îl găsim pe Musicescu la Seminarul Socola din Iași. Deși până de curând s-a crezut că el a început studiile la Huși¹³³, unde le-a și finalizat, cercetarea efectuată în Arhivele Statului Vaslui ne indică foarte evident faptul că Gavriil Musicescu a fost trimis în 1860 la Seminarul de la Socola¹³⁴, destinat clerului superior, apoi, după un an de studiu la Iași, a fost primit în urma unui examen la Seminarul din Huși, destinat la acea vreme pregătirii preoților pentru mediul rural. Datorită însemnătății acestei informații prezentăm mai jos un prim plan al notiței din catalogul clasei I care conține notele obținute de elevi la examenul semestrului al II-lea de vară, 1861, rubrica „Observații”. De altfel, Musicescu nu figurează în nici unul dintre cataloagele de pe anul școlar 1860-1861¹³⁵, cu

---

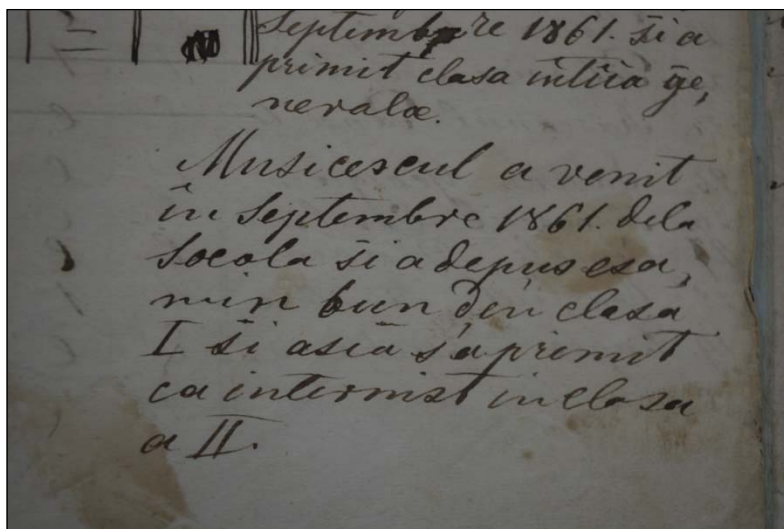
¹³² J. Maxim, „Gavriil Musicescu și bucovinenii”, în *Arta*, An I, Nr. 8, 25 decembrie 1903, p. 9

¹³³ Aproape toate studiile, cu excepția a două sau trei apărute în publicații quasi necunoscute, care vorbesc despre Musicescu preiau informația cel mai probabil de la Mih. Gr. Poslușnicu, potrivit căreia el a început să studieze la Seminarul din Huși în 1860. Pentru excepții vezi Constantin Rânzescu, „Gavriil Musicescu”, în *Păstorul Tutovei*, An I (1938), septembrie, p. 225; Idem, „Ctitorii muzicii românești”, în *Păstorul Tutovei*, An I (1938), octombrie-noiembrie, p. 286.

¹³⁴ Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 35/1860-1861, f. 124r.

¹³⁵ Este suficient în acest sens să verificăm „Catalogu arătătoru de notele ce au meritatu elevii din Seminarul de Huși la Examenul Semestrului I 1860”, Arhivele Statului Vaslui,

excepția acestuia. Din studierea acestui catalog¹³⁶ se pot observa notele obținute de Musicescu la Seminarul de la Socola, precum și o diferență clară în caligrafia numelui său, ceea ce indică faptul că acesta nu a fost scris o dată cu celelate, ci a fost adăugat ulterior în catalog (Anexa 2).

Tot din examinarea acestui catalog se observă că Musicescu avea rezultate bune la învățătură¹³⁷, iar la disciplinele Cântările și Muzică vocală a primit E (eminent). Prezența lui Musicescu la Huși nu ar trebui să ne mire. Deși nu precizează că ar fi vorba despre el, Musicescu afirmă în unul din articolele sale că preotul Simeon Vigurzinski din Izmail avea un cor care „de la 1857 alimenta seminarul Socola cu cei mai buni coriști: soprani, alți și tenori”¹³⁸. De asemenea, acest preot a venit la Iași în 1860 însoțit de 2

Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 35/1860-1861, f. 115v-116r. Musicescu nu figurează în primul catalog al anului 1860, ceea ce înseamnă că el nu se afla la Huși în perioada de început pe care o cunoșteau toți cercetătorii de până acum.

¹³⁶ Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 35/1860-1861, f. 123v-124r.

¹³⁷ În secolul al XIX-lea notarea elevilor se făcea cu note de la 1 la 4, unde 1 era cea mai mare notă (cei care erau foarte bine pregătiți primeau 1 eminent, iar cei mai slab pregătiți primeau nota 4. Acest fapt rezultă din cataloagele Seminarului din Huși pe 1860 precum și din listele elevilor repetenți. Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 35, f. 27-120. În catalogul menționat în această lucrare, Musicescu are nota 1 la toate disciplinele.

¹³⁸ Gavriil Musicescu, „Studiu asupra corurilor bisericești”, în *Artă*, An I (1884), Nr. 23, p. 363.

soprani, un alt și un tenor, el fiind un bas foarte bun. Corul a produs o asemenea impresie asupra celor care l-au ascultat încât arhiereul Filaret Scriban a insistat ca membrii, cu excepția dirijorului, să rămână în corul Seminarului de la Socola. Ținând cont afirmațiile menționate anterior cu privire la vocea cu care era înzestrat Musicescu, tenorul care l-a însoțit în 1860 pe Vigurzinski nu poate fi decât el. Confirmarea o avem acum din Catalogul clasei I de la Huși. Nu se cunosc motivele transferului de la Seminarul din Iași la cel de la Huși.

La Seminarul din Huși, Musicescu a fost remarcat de rectorul instituției de învățământ la acea dată, viitorul episcop Melchisedec. Apreciem că pentru a beneficia de sprijinul unui cărturar de talia lui Melchisedec, Musicescu trebuie să fi dat dovadă de multă râvnă în obținerea unor rezultate școlare cât mai bune, de disciplină și de o atitudine creștinească în tot ceea ce făcea, căci Melchisedec „se interesa întotdeauna de băieții talentați, pe care îi ajuta, și cu bani, și cu cărți, și cu îmbrăcăminte”¹³⁹. Afecțiunea și grija pe care Melchisedec i le-a purtat lui Musicescu sunt menționate chiar de acesta din urmă în cadrul unei scrisori în care, printre altele, afirmă: „Preasfinția Voastră de la intrarea mea în Seminaru și până în prezent m-ați protejat, m-ați ajutat și v-ați îngrijit de mine ca de un fiu, ba ce e mai mult, îmi promiteți d-a mă asemena cu bărbați eminenți, ca prin aceasta să-mi dați onoare mai mare și muncă mai mare”¹⁴⁰. Probabil că relația celor doi, precum și cea dintre Musicescu și Mandinescu s-a putut dezvolta astfel și datorită faptului că tânărul elev era internist, așadar prezent în fiecare zi sub atenta supraveghere a celor doi.

Între disciplinele studiate la seminarul din Huși se regăsea și muzica, în primul rând cea psaltică ce era tradițională și se predă în toate școlile de profil, iar mai apoi și muzica vocală sau armonică. Cercetătorii care au acordat o importanță mai mare studiilor lui Musicescu la Seminarul din Huși susțin că el a urmat cursurile de muzică vocală și de psaltichie predate de D. Severin, respectiv de Nicolae Roiu¹⁴¹. Deși în adresa Ministerului

¹³⁹ George Breazul, *op. cit.*, p. 22.

¹⁴⁰ Scrisoare din 29 iunie 1870, Arhivele Statului Iași, fond Melchisedek, Dosar nr. 30, f. 41.

¹⁴¹ George Breazul, *op. cit.*, pp. 24-25, Diac. I. Gabriel Nastasă, *Protopsalți, cântăreți și dirijori de cor la Catedrala Mitropolitană din Iași*, Editura Panfilius, Iași, 2007, p. 105.

Cultelor și Instrucțiunii Publice nr. 13202/17 septembrie 1860¹⁴², Nicolae Roiu figurează ca profesor de obiecte catehetice și cântări bisericești, iar D. Severin ca profesor de muzică vocală și șef pedagog, totuși, într-o altă adresă a Minsiterului se arată că profesorul Nicolae Roiu a declinat calitatea de cadru didactic pentru cântările bisericești (psaltichie), pe motiv că „niciodată le-au predatu până acum”¹⁴³, postul acesta urmând a fi preluat de „profesorul de mai înainte sau de unul din pedagogii institutului”.

Potrivit lui George Breazul¹⁴⁴, în 1864, anul în care Musicescu a absolvit cursurile seminarului, profesor de muzică vocală era Vasile Mandinescu, cel cu care Musicescu a legat o prietenie strânsă, fapt demonstrat de o lungă și familiară corespondență, iar în final au devenit și rude, căci după jumătatea anului 1887 scrisorile încep cu adresarea „iubite cumetre”¹⁴⁵. Cel mai probabil, Vasile Mandinescu a preluat de la Severin funcția de șef pedagog și profesor de muzică vocală, deoarece se pare că aceste două posturi se regăsesc mereu în aceeași pereche. În ceea ce privește cunoștințele propriu-zise de muzică ce se predau în Seminarul din Huși, este important să menționăm că această disciplină de predă la toate clasele, iar lecțiile studiate în semestru I al anului școlar 1860-1861¹⁴⁶ erau următoarele: muzică vocală: răspunsuri la Liturghie, aghioasele postului mare, două axioane (unul duminical și celălalt la Botezul Domnului), un heruvic, un concert (Pleacă Doamne urechea Ta), iar pentru începători mai multe exerciții de a citi liniile muzicale; psaltichie: clasa I: *Teoreticonul* și parte din glasul I; clasa a II-a: catavasiile cu axioanele Nașterii Domnului, a Botezului, a Întâmpinării și a duminicii a III-a din post, Paraclisul Maicii Domnului românește, un rând de heruvicese; clasa a II-a și a IV-a: un rând de Heruvicese a lui Petru Efesiu, polieleul Maicii Domnului

---

¹⁴² Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 9/1860-1861, f. 48r.

¹⁴³ Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 9/1860-1861, f. 54r.

¹⁴⁴ George Breazul, *op. cit.*, p. 25

¹⁴⁵ Vezi în acest sens Paul Mihail, *op. cit.*, partea a II-a, pp. 105, 128.

¹⁴⁶ Considerăm că este important să cunoaștem care este baza de la care se pleca în primul an de studiu, chiar dacă în acea perioadă Musicescu nu era la Sminarul din Huși, el a susținut totuși examen din această materie. De asemenea, cunoașterea lecțiilor studiate de clasele mai mari ne oferă o idee importantă despre cunoștințele de psaltichie pe care le-a dobândit Musicescu, deși ele au fost îndelung contestate de unele voci care consideră că el a lucrat la transcrierile din notația psaltică în cea liniară în necunoștință de cauză.

„Cuvânt bun”, Paraclisul grecește și românește și Tomul I din *Idiomelar*¹⁴⁷. Se poate observa că în ceea ce privește muzica psaltică aceasta era studiată cu foarte multă seriozitate și existau foarte multe cântări de învățat, așadar Musicescu a dobândit cunoștințe temeinice de psaltichie.

În afară de acestea și de dragostea pentru muzică deprinse de Gavriil Musicescu în Seminarul de la Huși, el și-a însușit cu multă seriozitate și cunoștințe teologice, făcând dovada de-a lungul vremii de cunoașterea canoanelor Bisericii, a Sfintei Scripturi și a oficiului liturgic: „Toate bucățile de musică religioasă compuse, prelucrate și dat în exercițiul corului Mitropoliei din Iași dovedesc apoi că d-l Musicescu posedă pe lângă arta sa, un adânc sentiment religios și o cunoștință temeinică despre cultul dumnezeesc al Bisericii noastre”¹⁴⁸. Aceste cunoștințe au fost dobândite de Musicescu în Seminar, deoarece ulterior el a continuat să studieze în mod formal, organizat, doar muzica. Alte detalii despre evoluția lui Musicescu în calitate de elev al Seminarului din Huși nu se cunosc pentru moment, dar presupunem că a fost una de excepție din moment ce a atras atenția a două persoane în poziții cheie la Episcopie: Melchisedec, rector, iar Mandinescu profesor de muzică și șef pedagog.

Deși în acea perioadă studiile superioare nu consitutiau urmarea logică pentru majoritatea tinerilor, la absolvirea Seminarului¹⁴⁹, în 1864, Musicescu își îndreaptă pașii către Iași, către Școala de Artă și Declamațiune. Fiind înființată de foarte puțin timp (abia din 1860), nu existau încă destui profesori români formați în acest sens, iar disciplinele și modalitatea de susținere a examenelor nu erau organizate pe temelii solide și riguroase. Poslușnicu aprecia că examenele de admitere erau marcate de indiferență, fapt ce a făcut ca tânărului Musicescu să nu i se recunoască talentul muzi-

¹⁴⁷ Arhivele Statului Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, Dosar nr. 35/1860-1861, f. 110r.

¹⁴⁸ Arhiereul Athanasie Craioveanu, „Corul Mitropoliei din Iași”, în *Albina*, An I (1897), Nr. 12 și 13, 21 și 28 decembrie, p. 358.

¹⁴⁹ La absolvirea Seminarului, Musicescu primește *Atestat de Gimnaziul Clerical* Nr. 57.713 din 1864 dec. 3. Acest atestat este menționat de el însuși într-o evidență a specializărilor și actelor oficiale deținute de profesorii Conservatorului ieșean solicitată de Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (prin adresa 891/24 sept. 1901). Arhivele Statului Iași, fond Academia de muzică și artă dramatică Iași, Dosar nr. 23/1901, f. 122r.

cal. A fost necesară intervenția profesorului Gustav Wagner pentru ca el să fie primit la clasa de violă¹⁵⁰.

În 1864, Gavriil Musicescu figurează în catalogul clasei de principii a profesorului P. Mezzeti, unde și semnează pentru prezență¹⁵¹. De asemenea, Musicescu apare și în catalogul clasei de canto a profesorului P. Pascual (Pascaly)¹⁵². În anul 1864 Musicescu nu mai apare și la alte clase decât cele menționate anterior. Mai mult, Arhivele Statului Iași păstrează și un catalog general al elevilor de la Școala de Muzică și Declamațiune din Iași, datat 30 noiembrie 1864, în care Gavriil Musicescu figurează la poziția 30 cu specialitatea violă și canto¹⁵³. Se poate observa de aici că există o suprapunere de cursuri. Dacă Musicescu și-a început studiile în toamna anului 1864, apărând în cataloagele cursurilor de canto și principii, ne uimește mențiunea sa la disciplinele menționate la numai o lună de când începuse să studieze. Cursurile urmate în primul an de studiu la Conservatorul ieșean au fost evaluate printr-un examen de primăvară. În raportul realizat în urma examenului de primăvară din martie 1865 și semnat de Nicu Burghely și P. Petrachi Carp, însărcinați cu inspecția școlară în Iași, Musicescu figurează la clasa de principii a lui P. Mezzeti și este apreciat ca fiind „destul de bun”¹⁵⁴, precum și la clasa de canto a lui P. Pascaly, care a primit multe critici, iar Musicescu apare în lista elevilor „slabi”¹⁵⁵. Această din urmă apreciere pare a fi o ironie deoarece la acea vreme Musicescu era membru a două coruri, așa cum am menționat anterior, și anume în corul Mitropoliei ieșene și în corul Teatrului de la Copou. Ne este greu să dăm crezare aprecierilor comisiei care a întocmit raportul atunci când afirma că „școlarii cântau toți fără măsură”¹⁵⁶,

---

¹⁵⁰ Mih. Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 11.

¹⁵¹ Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 1/1864, f. 2r. (Anexa 3)

¹⁵² Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 1/1864, f. 2v. (Anexa 4)

¹⁵³ Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 3/1865, f. 297v.

¹⁵⁴ Rapportu, Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 2/1865 – Corespondență, f. 61r (Anexa 5).

¹⁵⁵ Rapportu, Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 2/1865 – Corespondență, f. 61r (Anexa 6).

¹⁵⁶ Rapportu, Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 2/1865 – Corespondență, f. 60r.

deoarece Musicescu avea experiență în cântare de mic, iar la Huși studiasse și cântase vreme de patru ani.

În anul II de studii la Iași, Musicescu urmează clasa profesorului care a dat dovadă de conștiinciozitate în examinare și a propus acceptarea lui Musicescu la Conservator. Silitorul elev nu și-a dezamăgit profesorul astfel încât în catalogul clasei de violină a domnului Wagner pe 1865, Gavriil Musicescu este singurul în dreptul căruia se regăsește mențiunea *Em* (eminent), iar la rubrica „timpul de când studiază” este trecută data de „14 mai 865”, în timp ce în dreptul altor studenți este menționată durata în luni sau ani de când studiază¹⁵⁷. De asemenea, el apare și în catalogul clasei de violină II a lui G. Wagner, precum și în catalogul clasei de armonie a profesorului Șoltiș (poziția 1 la ambele cataloage)¹⁵⁸. Este posibil ca Musicescu să fi urmat cursurile de teorie și solfegiu cu P. Mezzeti și în anul II de studiu la Conservatorul ieșean. Din anul 1865 s-a mai păstrat un catalog al clasei de teorie și solfegiu, unde la poziția 14, de unde începe clasa II, figurează un anume Musicescu Gheorghe. Presupunem că este vorba de Gavriil Musicescu, deoarece este prea puțin probabil ca în Școala de Artă și Declamațiune din Iași să fi existat doi elevi cu același nume – ținând cont și de faptul că nu este un nume de familie foarte comun – de familie în aceeași perioadă. Este posibil să fie o greșeală a celui care a completat catalogul. Calificativele trecute în dreptul lui Musicescu sunt trei de E (eminent)¹⁵⁹. În toate cataloagele, Musicescu figurează cu frecvență regulată.

La clasa de armonie, care considerăm că a fost decisivă în formarea lui Musicescu în calitate de compozitor se studiau printre altele: generalități despre armonie, teoria intervalelor (consonante, disonante, cvinte și octave, cvinte și octave ascunse, acorduri), părțile acordurilor, acordurile perfecte principale, duplicarea intervalelor, combinarea acordurilor perfecte, combinarea cea mai strânsă a acordurilor, conversământul acordurilor perfecte, progresele armonice etc¹⁶⁰. Consultând această programă a clasei de armo-

---

¹⁵⁷ Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 1/1865 – Cataloage, f. 5 (Anexa 7).

¹⁵⁸ Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 1/1864, f. 11v și 14r.

¹⁵⁹ Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 1/1865 – Cataloage, f. 1r. (Anexa 8)

¹⁶⁰ Arhivele Statului Iași, Fond Academia de muzică, Dosar 3/1866, f. 63r. (Anexa 9).

nie putem deduce cu ușurință că ceea ce se preda era esența, dar după absolvirea acestui curs era necesară o completare a noțiunilor teoretice pentru a compune fără greșală.

Gavriil Musicescu și-a finalizat studiile în doar doi ani, cu toate că intrarea sa la Conservator nu anticipa o astfel de evoluție de excepție, și a primit Atestatul nr. 40 din 13 septembrie 1866¹⁶¹. Dar imediat ce a fost pus în situația de a lucra pe baza cunoștințelor acumulate în decursul celor doi ani, Musicescu realizează că este mult prea puțin pentru nevoile sale și pentru scopul propus: de a dota un cor¹⁶² cu un repertoriu complex. Aceste dificultăți le-a întâmpinat în special în armonizarea *Troparelor cununiei*, despre care îi scrie episcopului Melchisedec, căruia îi explică particularitățile modale ale acestor tropare: „l-am armonizat după știința mea, adică: într-un mod simplu, crezând că astfel s-ar conserva mai bine melodia. Puteam să le armonizez și în alt mod, dar atunci melodia ar pierde foarte mult, căci melodiile grecești nu sunt făcute după metoda ce e astăzi, adică: numai două feluri de scări: majoră și minoră, ci sunt făcute după metoda veche, adică: câte note sunt în muzică, atâtea și scări au fost atuncea, și care scări nici nu se întrebuițau într-un loc (provincie), ci fiecare provincie își avea scara sa, sau mai bine gustul său deosebit în scrierea cântărilor. Iată scările ce purtau numele provinciilor în care se întrebuițau: scara *Ionică*, scara *Dorică*. Din toate aceste game, astăzi numai două se întrebuițează, prin urmare, ca să reducem cântările din acele scări, în scările de astăzi nu e greu, numai atunci acele cântări ar pierde toată însemnătatea lor, iar lăsându-le întocmai cum sunt, vine foarte greu de armonizat. (Aceasta o spun pentru mine căci ca să-mi fie mai ușor, îmi trebuie încă puțină învățătură și multă practică, și aceasta nu o pot câștiga în alt loc decât la St. Petersburg sau la Moscova)”¹⁶³.

Din fericire, deși se afla în acest impas la Izmail, l-a avut alături pe cel care între timp devenise episcop a Dunării de Jos, Melchisedec, care l-a

---

¹⁶¹ Arhivele Statului Iași, Fond academia de muzică și artă dramatică, Dosar nr. 23/1901, f. 122r.

¹⁶² Ne referim la corul din Izmail, dar pentru că vom vorbi despre activitatea lui Musicescu în orașul natal în capitoul următor, am ales să nu intrăm în detalii aici.

¹⁶³ Scrisoare din 17 ianuarie 1871 (iată încă o dovadă că Musicescu a plecat la studii în St. Petersburg la 1 septembrie 1871), la Paul Mihail, *op. cit.*, p. I, p. 105.

încurajat și, pentru început i-a procurat cărți de teorie din Rusia. Mai exact, în urma vizitei întreprinse de Melchisede în Rusia în 1868, i-a adus lui Musicescu *Tratatul de contrapunct* a lui I. Hunke¹⁶⁴, profesor de contrapunct și compoziție la Conservatorul din Petersburg¹⁶⁵. De la acest curs, Musicescu începe o corespondență¹⁶⁶ de durată cu Hunke. Din acest punct de vedere, putem afirma fără să greșim că Musicescu a fost autodidact până la un punct – acela în care a avut nevoie ca explicațiile teoretice să fie înlocuite de cele prin viu grai și de exemplificări – încercând să deprindă mai multe cunoștințe care să-i permită o armonizare corectă. Să nu uităm că și în cazul pieselor preluate din repertoriul rusesc și traduse în limba română era nevoie de aceste cunoștințe din motive lesne de înțeles precum: număr inegal de silabe, accente tonice etc. Datorită activității sale de dirijor și compozitor desfășurată la Izmail în perioada 1866-1870, Musicescu atrage atenția consulului rus Paul Romanenco, iar acesta, împreună cu episcopul Melchisedec și cu profesorul Iosif Hunke îl recomandă pe Musicescu, care este acceptat la Capela imperială din Sankt Petersburg, unde primește locuință și femeie de serviciu, așadar condiții foarte avantajoase. În ceea ce privește anul plecării lui Musicescu în Rusia este cunoscut de către toți cercetătorii menționați anterior ca fiind 1870.

Cu toate acestea, Rufina Leites¹⁶⁷, descoperă o serie de scrisori în arhivele din Moscova și Petersburg potrivit cărora, Musicescu a ajuns la Capela imperială la 1 septembrie 1871. Deși diferența este foarte mare, totuși tindem să acceptăm varianta propusă de cercetătoarea rusă, dacă luăm în considerare și următorul început de scrisoare destinată lui V. Mandinescu

---

¹⁶⁴ Vezi H. Göring, „Gavriil Musicescu”, în *Calendarul Isvoarașul*, An 1932, Tipografia Isvoarașul Bistrița-Mehedinți, p. 25.

¹⁶⁵ Deși era născut în Boemia și a studiat la Viena, Hunke a preferat Rusia, unde a venit mai întâi în calitate de violonist și pedagog. După înființarea Conservatorului petersburghez, Hunke a fost numit profesor și șef-director. Vezi în acest sens L. Acsionova, *op. cit.*, p. 8.

¹⁶⁶ Musicescu a păstrat legătura cu Hunke și după finalizarea studiilor, el însuși afirmă în unele din scrisorile sale că trimite anumite creații la Iosif Hunke să le corecteze/evalueze, dar din păcate, momentan nu se cunoaște nimic din această corespondență.

¹⁶⁷ Rufina Leites, „Date noi privind legăturile de creație dintre Gavriil Musicescu și cultura muzicală rusă”, în *Muzica*, București, 27, Nr. 10 (301), 1977, p. 23.

și datată 23 decembrie 1871, St. Petersburg¹⁶⁸: „Domnule Mandinescu! Mai înainte de toate Vă felicittez cu onomastica zi a Dvoastră și cu anul 1872. Vă dorescu ani mulți și fericiți, să petreceți bine sărbătorile și la ocazii Vă rog să nu mă uitați macar în fundul paharului. Al doilea mă scuz că nu V-am scris până acum, cauza a fost că nu știu cu ce să încep, precum nici acum nu vă pot descrie tot ce văd și aud, îmi rezervez locu pentru povestiri când mă voi întoarce”. Scrisoarea continuă cu descrierea Capellei. Este imposibil ca dacă Musicescu s-ar fi aflat în Petersburg din 1870 să nu îi fi scris nimic până atunci bunului său prieten, să nu îi fi descris până la acel moment Capella și tot ceea ce îl uimea în St. Petersburg, într-un mediu muzical cu totul nou și fermecător.

Din întreaga lor corespondență reiese că își scriau foarte des, dacă nu chiar zilnic în unele cazuri. La aceasta se adaugă o scrisoare expediată episcopului Melchisedec din Ismail și datată 29 iunie 1870¹⁶⁹ prin care Musicescu îl roagă să îl sprijine în obținerea catedrei de muzică eclesiastică de la Conservatorul din Iași, vacantată prin moartea lui Gh. Burada și pentru care urma să se dea concurs la 15 septembrie în același an. Mai mult, la 7 septembrie 1870, Musicescu îi scria episcopului Melchisedec din Izmail¹⁷⁰, trimițându-i cel de-al patrulea opus al creației sale și așteptând răspuns de la destinatar, de unde deducem că nici nu intenționa să părăsească orașul în perioada imediat următoare. Considerăm că acestea sunt argumente suficient de solide încât să afirmăm că data oferită de cercetătoarea rusă este cea corectă. Capela imperială din Sankt Petersburg era fondată de țarul Petru I și era cea mai veche instituție de muzică. Iată cum o descria tânărul Musicescu prietenului său Mandinescu: „Ea constă din niște ziduri foarte mari și încăpătoare, cu o sala pentru Concert de 500 persoane audiente”¹⁷¹. Având în vedere posibilitățile financiare destul de modeste pe care le avea Musicescu, el nu ar fi putut să întreprindă această călătorie de studiu decât cu sprijinul cuiva. Acesta

---

¹⁶⁸ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867-1881, f. 53r.

¹⁶⁹ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 30/1867-1881, f. 41r-42v.

¹⁷⁰ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 30/1867-1881, f. 43r-v.

¹⁷¹ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867-1881, f. 54r.

s-a concretizat într-o bursă acordată de țarul Alexandru II al Rusiei¹⁷². Când anume i s-a oferit această bursă lui Musicescu nu se știe, dar el menționează o bursă obținută prin munca sa: „În timpul studiilor mele muzicale la Conservatorul și Capela imperială din Petersburg, în urma raportului directorului Capelei imperiale, am obținut o bursă: mulțumită acestei burse am putut sta tot timpul până la terminarea cursurilor și obținerea diplomelor”¹⁷³.

Totuși, Musicescu nu precizează de la cine anume a obținut această bursă. Este posibil ca aceasta să fie bursa acordată de țarul Alexandru II, așa cum lasă să se înțeleagă și Titus Cerne¹⁷⁴, deoarece se pare că Musicescu se bucura de oarecare trecere față de familia regală deoarece i se permitea să asiste la slujbele oficiate în biserica mică a palatului imperial, după cum mărturisește: „În Palatul Imperial sunt 2 biserici una mare și una mică. În cea mică numai familia împărătească ascultă serviciul divin, și eu din altariu de după ușă. Iar ca să-i pot vedea și în alte sărbători mari, când vin în bis. mare toți reprezentanții puter. străine, și toți prinții și Mareșalii atunci nu poate asista nime din străini, *nici chiar eu* (subl. n.) de cât în uniforma pevcilor care costă 120 ruble și cu barba și mustățile rase”¹⁷⁵. Această precizare „nici chiar eu” denotă faptul că tânărul compozitor român avea o poziție privilegiată la palatul imperial, iar aceasta se datora, fără îndoială, talentului și muncii sale.

Dacă în această perioadă a beneficiat de două burse sau de una și în ce constau ele, nu avem alte informații. Mai notăm și faptul că el s-a făcut remarcat imediat după ce a mers la studii în St. Petersburg deoarece scrisoarea în care este precizată poziția sa privilegiată datează din 23 decembrie. La capela imperială, Gavriil Musicescu a urmat clasele de compoziție (cu Hunke) și canto. Tot la capela imperială, Musicescu a activat sub direcțiunea generalului („camerher al Majestății Sale”) și compozitorului Nikolai Ivanovici Bahmeteff (Bahmetiev), care l-a remarcat

¹⁷² Constantin Rânzescu, „Gavriil Musicescu”, în *Păstorul Tutovei*, An I (1938), Septembrie, p. 224.

¹⁷³ George Breazu, *op. cit.*, p. 37, extras din Arhivele Naționale București, Administrative, Dosar nr. 289/1895, petiție din 16 noiembrie 1895.

¹⁷⁴ Titus Cerne, „Gavriil Musicescu”, în *Arta*, An III (1894), Nr. 3, 1 februarie, p. 34.

¹⁷⁵ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867-1881, f. 54r.

la rândul său pe tânărul compozitor român. Dirijorul corului capelei era cavalerul Rojnov. Aici a învățat Musicescu modalitatea corectă de organizare a unui cor, deoarece corul capelei avea mulți membri (24 bași, 24 tenori, 8 octaviști și 80 băieți¹⁷⁶), fapt care impunea necesitatea a trei ajutoare pentru dirijorul principal. Bașii și tenorii beneficiau de gazdă și toți membrii erau remunerați. Cu toate că la momentul plecării sale din țară, Musicescu era acceptat doar la Capela imperială, la scurt timp a ajuns să urmeze și cursurile Conservatorului petersburghez, o instituție privată și, deci, de elită. Conservatorul era privat, „sub privegherea Prințesei Elena Pavlovna, se întreține din suma ce dă Prințesa și din plata ce aduce fiecare elev 100 rub. pe an”¹⁷⁷. Deși suma pare enormă pentru Musicescu, el a obținut prin intermediul profesorului său Hunke o reducere, plătind doar suma de 30 ruble. Conservatorul avea aproximativ 500 de elevi, care urmau cursurile ținute de 25 de profesori. Aici Musicescu a urmat cursurile de istoria muzicii cu Famințin și orchestrație cu Voiacek¹⁷⁸.

La Sankt Petersburg, Musicescu s-a aflat în centrul unei vieți muzicale deosebite, deoarece cultura muzicală a orașului se afla sub puternica influență a lui Cui, Glinka și a grupului celor cinci, într-un curent puternic al școlii naționale ruse¹⁷⁹, audiind cea mai bună orchestră a Europei, așa cum o numise Berlioz, într-un mediu în care „fiecare ascultător știe tot pe de rost ce se execută” ceea ce ne indică un public deosebit de exigent. De altfel, acolo a legat puternice prietenii cu muzicieni de elită. Acest fapt reiese în mod evident din dedicațiile diferitelor piese sau opusuri ale lui Musicescu. Astfel, cele 12 *melodii naționale*, ediția I sunt dedicate Celebrului artist și compozitor Anton Gr. Rubinstein, director al Conservatorului din Petersburg, ca semn de distinsă considerațiune, G. Musicescu”¹⁸⁰. De asemenea, cei care l-au sprijinit și instruit la St. Petersburg au primit și ei câte un opus cu dedicație:

---

¹⁷⁶ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867-1881, f. 53v.

¹⁷⁷ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867-1881, f. 53r.

¹⁷⁸ Rufina Leites, *op. cit.*, p. 24.

¹⁷⁹ Am vorbit pe larg despre școlile naționale în capitolul I al lucrării de față, astfel încât nu considerăm necesar să detaliem aici.

¹⁸⁰ Viorel Cosma, „Musicescu și muzica rusă”, în *Veac nou*, an An XIII (1957), Nr. 12, vineri 22 martie, p. 2. Am preluat această dedicație de la Viorel Cosma deoarece nu am avut acces decât la ediția a III-a a celor 12 piese naționale, apărută în 1898.

Imnul heruvic, op. 5, pentru cor mixt și pian, poartă dedicația „multi stimabilului domn Iosif k. Hunke”, iar romanța *O dacă n-ai nimic a-mi spune*, op. 6, pentru voce și pian este dedicată lui N. I. Bahmetiev¹⁸¹.

Dovedind o tenacitate deosebită și o putere de muncă remarcabilă, Musicescu finalizează cursurile de la Capela imperială în numai zece luni, primind la absolvire Atestatul nr. 1 (Diploma) din 14 iunie 1872. Cercetătoarea Rufina Leites a identificat în arhiva Bibliotecii publice de stat, fond Saltîkov-Scedrin, Atestatul nr. 1 cu următorul text: „Se eliberează lui Gavriil Musicescu, student la clasa de regenție (dirijat coral) și clasa de orchestrație, ce ființează, din ordin superior, pe lângă Capela corală a curții, drept dovadă că a absolvit cu succes cursurile de regenție și teoria muzicii”¹⁸².

Apare o două discrepanță în informațiile pe care le deținem pentru moment, deoarece am arătat interior că Musicescu însuși a afirmat că la capela imperială urmează cursurile de compoziție și canto, iar pe atestat sunt menționate cursuri de regenție și teoria muzicii. Se poate ca în acest interval, de la scrisoarea sa din decembrie și până la absolvire, să fi urmat și alte cursuri. O altă variantă posibilă ar fi aceea că el avea experiența conducerii unui cor (chiar dacă nu de asemenea amploare) de la Izmail și a demonstrat că are abilitățile necesare pentru a ocupa o astfel de poziție cum este cea de dirijor. De asemenea, este posibil ca el să fi urmat mai multe cursuri, iar atestatul să menționeze doar pe cele necesare obținerii unui post de dirijor. Iar ofertele în acest sens nu au întârziat să apară, dimpotrivă, am putea spune că au apărut înainte de vreme, deoarece în luna decembrie Musicescu deja primise o ofertă pentru postul de regent la Rostov cu „1000 rub. pe an și cazenai cvartir cu otoplenie” (locuință de la stat cu încălzire)¹⁸³. La scurt timp după aceasta, la 1 ianuarie 1872, Musicescu a primit o ofertă din partea mitropolitului de Kiev: „De anul nou, adică la 1 ianuarie, am fost prezentat Înalt prea sfinților mitropoliți ai Petersburgului, Moscovei și Kievului, ultimul mă invită la el, ca dirijor (pentru că fostul dirijor e bețiv), dar eu n-am consimțit, pentru că salariul

¹⁸¹ *Ibidem*.

¹⁸² Rufina Leites, *op. cit.*, p. 24.

¹⁸³ Arhivele Statului Iași, Fond Melchisedek, Dosar 27/1867-1881, f. 54r.

este foarte mic, adică 700 de ruble și locuința”¹⁸⁴. În fapt, considerăm că refuzul s-a datorat faptului că el spera să obțină postul de la catedrala Isachie din Petersburg, care oferea un salariu de 1200 de ruble anual și locuință cu încălzire¹⁸⁵. Totodată credem că șansele sale de a ocupa acest post erau reale și că numai episcopul Melchisedec a reușit să-l determine să se întoarcă în țară. Din cele prezentate anterior deducem că talentul, chiar geniul muzical al lui Musicescu au fost recunoscute și apreciate într-o țară în care arta corală era în mare cinste, motiv pentru care această recunoaștere este cu atât mai prețioasă.

Gavriil Musicescu a obținut și de la Conservator un certificat nr. 29 din 1880. Nu se cunosc motivele pentru care certificatul a fost eliberat atât de târziu, cert este că Musicescu a intrat în posesia lui. Alte amănunte despre studiile efectuate de muzicianul român la St. Petersburg nu se cunosc. George Breazul menționează „două mari caiete de exerciții din 1871 (septembrie) intitulate: unul, *Contrapunct*, conține numeroase și metodice exerciții asupra speciilor, *cantus-firmus*, imitații, contrapunct dublu, figurație corală și fugă (începând din capătul celălalt al lui, sub titlul *Melodia*, caietul cuprinde exerciții melodice); celălalt caiet este consacrat exercițiilor de *Instrumentație* (5 octombrie 1871)”¹⁸⁶. De unde avea Breazul aceste caiete și unde se află ele momentan, nu se știe. Poate doar o cercetare amănunțită a arhivelor și bibliotecilor să le scoată la iveală, în cazul în care ele nu au ajuns să facă parte dintr-o colecție particulară.

În 1888, deși era aproape de culmea realizărilor sale profesionale, Musicescu și-ar fi dorit să se mai perfecționeze la Moscova, după cum reiese dintr-o scrisoare adresată episcopului Melchisedec în data de 10 mai¹⁸⁷. Datorită greutăților financiare, Musicescu a apelat din nou la ajutorul celui care l-a sprijinit încă din primii săi ani de școală în Moldova, precum și la ajutorul Mitropolitului, care însă îi recomandă să se adreseze direct Ministrului. Lui Musicescu i-ar fi fost necesari 1500 fr. pentru a

---

¹⁸⁴ Scrisoare din 16 ianuarie 1872, la Paul Mihail, *op. cit.*, p. I, p. 106.

¹⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁸⁶ George Breazul, *op. cit.*, pp. 33-34.

¹⁸⁷ BCU Iași, Arh.M.LXVIII, f. 123r.

efectua această călătorie la Moscova, unde spera „că voi putea reuși să-mi completez cunoștințele în privința muzicii bizantine”¹⁸⁸. Nu avem informații de ce a dorit să meargă la Moscova și nu în Grecia pentru a-și completa cunoștințele de muzică bizantină, cert este că el nu a obținut suma necesară efectuarii călătoriei de studiu deoarece în octombrie 1888 îl găsim tot în Iași, ocupându-se de transcrieri și de cor¹⁸⁹.

La zece ani după finalizarea studiilor la Sankt Petersburg, Musicescu îi scrie episcopului Melchisedec pentru a-l ruga să-l sprijine în dorința sa de a se dezvolta și mai mult din punct de vedere intelectual: „Vă rog contribuiți și acum ca și altă dată la progresul intelectual al meu. Aceasta o fac pe baza experienței ce am făcut timp de vreo 10 ani, adică: constat că, pe cât mintea-mi se-navuștește cu cunoștințele diferitelor ramuri de cultură, fie artă, știință, literatură etc., cu atâta fantezia musicală-mi vine cu mai multă abundență și tot odată mai serioasă, mai profundă. De aceea mi-am propus să studiez *Dreptul* (subl. a)”¹⁹⁰. Iată „mecanismul” după care funcționa geniul lui Musicescu! Perseverența sa l-a făcut să finalizeze și studiile de drept cu un real succes, obținând diploma de licențiat în 1893 cu teza *Separațiunea patrimoniilor*, o lucrare de 136 de pagini.

Considerăm că Musicescu nu a încetat niciodată să învețe. Nu doar pentru că acest lucru este caracteristic tuturor intelectualilor de valoare, ci pentru faptul că el își trimitea compozițiile să fie verificate la Petersburg, de către Iosif Hunke. Deși nu suntem în posesia nici unei astfel de partituri corectate, credem că profesorul său îi răspundea cu profesionalism de fiecare dată. Astfel, în 1881, îi scria lui V. Mandinescu: „Azi trimit Prohodul lui Hunke la Petersburg, acolo-i acolo”¹⁹¹. Se pare că Musicescu avea chiar emoții atunci când trimitea partitura la verificat și aștepta răspunsul cu strângere de inimă chiar și la ani buni după finalizarea studiilor formale. A nu se înțelege de aici că Musicescu nu era suficient de pregătit în domeniul în care activa sau că trebuie să îi atribuim lui I. Hunke vreun merit altul decât

¹⁸⁸ BCU Iași, Arh.M.LXVIII, f. 123v.

¹⁸⁹ Scrisoare adresată P.S. Melchisedec la 5 octombrie 1888, BCU Iași, Arh.M.LXVIII, f. 200r.

¹⁹⁰ BCU Iași, Arh. M. XXXVII-88v.

¹⁹¹ Scrisoare din 13 aprilie 1881, BCU Iași, Arh 38(9).

acela de a-i fi transmis elevului său român cunoștințele necesare. Considerăm că o astfel de verificare era necesară datorită faptului că ceea ce compunea sau armoniza Musicescu era cu totul nou, el nu avea alte jaloane sau puncte de reper în creația sa decât pe cele oferite de profesorul său. Iată cum, deși contestat la început, Musicescu a reușit să depășească toate piedicile, demonstrând tuturor că este printre puținii – sau în unele cazuri singurul – elevi eminenți, că avea capacitatea de a finaliza studiile repede și bine și că vorbim despre un om de geniu, pentru că numai un om genial poate să pătrundă atât de repede tainele artei muzicale, ale compoziției și armoniei, discipline atât de dificile, care astăzi se studiază în conservatoarele din țara noastră și în Academiiile de artă în timp mult mai îndelungat.

Dorim să mai evidențiem un ultim aspect: deși Musicescu a purtat ca pe o povară în unele contexte studiile făcute în Rusia („iar la noi eu voi fi întotdeauna gonit ca un rus și prin faptul încă, că am fost educat în Rusia și nu în Franța”¹⁹²), totuși acestea l-au ajutat să redea culturii muzicale din România sistemul modal, denaturat de toți contemporanii săi care studiaseră în Occident. Poate că la început a fost privit ca un paria pentru faptul că nu studiaseră în Italia sau la Viena (deși Hunke se formase la școala vieneză), dar în timp, a primit recunoașterea pe care o merita și a demonstrat că nu contează *unde* înveți, ci *ce* înveți. Valoarea creațiilor sale este prețuită astăzi, iar Gavriil Musicescu poate fi considerat, pe bună dreptate, părintele muzicii corale bisericești din România.

---

¹⁹² Scrisoare din 16 ianuarie 1872, la Paul Mihail, *op. cit.*, p. I, p. 106.

ISBN 978-606-37-0758-2